
AĞIR CEZALI OLMİYAN MEŞHUT SUÇLARIN MUHAKEME USULÜ KANUN LÂYİHASI HAKKINDA

İlk tahkikata tâbi cürümler dışında kalan suçlardan meşhuden işlenmiş olanların süratle takip edilerek hükme bağlanmasını temin etmek üzere, Adliye Vekâleti tarafından bir kanun lâyihası hazırlanmış ve Hükûmetçe, bu içtima devresinde, Kamutaya teklif edilmiştir.

Kamutay Adliye Encümeni bu lâyihayı inceleyerek bazı değişiklikler ve eklemeler yapmak suretile ikinci bir proje vücade getirmiştir. Ceza işlerinde çok esaslı bir ihtiyacı karşılamak için hazırlanan ve kanun halini alarak meriyete girdikten sonra memleketimiz adli tarihinde yeni bir devre açacak olan bu lâyihanın önemi Encümence gözönünde tutularak, Kamutay Genel Heyetine sunulmazdan önce, tekrar müzakere edilmesi ve daha etraflı bir surette incelenmesi muvafık görülmüştür.

Lâyihanın tanzimine saik olan sebeplerle onun umumî mevzuu üzerinde fazla durmağa mahal yoktur. Bilinir ki, meşhut suçlarda bir hususiyet vardır: İşlenmeleri akabinde harekete geçilerek faillerinin hemen takibi, hasıl olan heyecanın yatıştırılması bakımından, elzem olduğu gibi, delillerin kaybolmalarına meydan verilmeksizin, sıcağı sıcağına, toplanıp tesbit edilmesi keyfiyeti, bu delillerin bilhassa vüsuk ve sihhatini temin eylemesi ve ileride hükme esas olacak vicdanî kanaatin husulünü ko-

laylaştırması bakımından, birinci derecede ehemmiyetlidir. Bunun içindir ki meşhut cürümlerin tahkikatında, muhakeme usulünün normal kaidelerinden farklı bazı istisnâî hükümlerin tatbikine ve zabıta ve adliye makamlarının selâhiyetlerinin genişletilmesine lüzum görülmüştür.

Eski kanunumuzda olduğu gibi her ne kadar yeni Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu meşhut cürümlerin tahkikatında tatbik edilecek usul ve kaideleri toplu olarak bir arada göstermemiş ise de, zabıt, arama, muvakkat yakalama gibi bir çok muamelelerin meşhut cürümlere taallüku hallerinde bunların kimler tarafından ne suretle yapılabileceğini, umumî hükümlerden farklı olarak, tayin ve tesbit etmiştir. Diğer taraftan mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanunu, bir iki hal müstesna olmak üzere yalnız ağır cezalı cürümlerde meşhut suçlara ait hükümlerin tatbikini tecviz etmiş olduğu halde, Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu böyle bir tefrik yapmamıştır. Ancak her iki kanuna göre de, meşhut olsalar bile, ağır cezalı suçlardan dolayı ilk tahkikatın açılması mecburî sayılmış olduğu gibi, meşhut cürümlere ait istisnâî usul ve kaideler yalnız tahkikat safhası için tecviz edilmiş olup duruşma safhasındaki muhakeme usullerinin tatbikinde meşhut cürümlerle meşhut olamıyanlar arasında hiç bir fark gözetilmemiştir.

İşte yeni kanun lâyihası, ağır cezalı olamıyan meşhut suçların takip ve tahkikini daha geniş ölçüde kısa ve süratli usullere bağlamakla beraber, bunların duruşmalarını da kısa ve süratli bir muhakeme usulile neticeledirmeği istihdaf etmektedir.

Filhakika, aşağıda anlatılacağı üzere, bu gibi cürümlerde - esasen yapılması ihtiyarî olan - ilk tahkikat tamamen kaldırılarak ve sorgu hakimi karıştırılmayarak, bütün takip ve tahkik işlerinin müddeiumumilikte toplanması, maznunun tevkifine lüzum görüyorsa tevkif müzekkeresinin müddeiumumi tarafından verilmesi, tevkife itiraz olunamaması, iddianamenin maznuna tebliğine ve son tahkikatın açılması hakkında karar alınmasına hacet kalmaksızın maznunun yakalandığı gün ve, zaruret varsa nihayet ertesi gün mutlaka mahkeme huzuruna çıkarılması, bu suretle duruşmaya davetle duruşma arasında en aşağı bir haftalık bir müddet geçmesine dair olan Ceza Usulü kanununun 210 uncu maddesine mühim bir istisna kabul edilmesi, şifahî davetle şahit ve ehli hibrenin duruşmaya getirilmesi, kat'i bir mani bulunmadıkça mahkememin hemen o gün işi hükme bağ-

laması gibi bir çok istisnâî hükümler, hep yukarıda işaret edilen ve meşhut suçların mahiyetlerindeki hususiyete dayanan gayeyi elde etmek için sevk edilmiş bulunmaktadır. Mevkufiyet müddetini kısaltması itibarile bu takip ve muhakeme usulünün maznunların da menfaatine olduğu şüphesizdir.

En ufak vesile ve fırsatlardan istifade ederek meşhuden suç işleyenlerin ve bu suretle şunun bunun haklarına pervasızca tecavüze, içtimaî nizamı bozmağa kalkışanların hemen yakalanarak bir iki gün içinde lâyük oldukları cezalara çarptırılmaları âmmenin menfaati ve adaletin temini bakımından ne kadar iyi ve faydalı bir şey olduğunu uzun uzadıya anlatmağa lüzum yoktur.

*
* *

Bu süratli ve istisnâî muhakeme usulünün ilk önce İngilterede tatbikine başlanmıştır. Bilindiği üzere, İngilterede ceza davaları Jüri ile tetkik ve hükmedilir. Bu usul ile işlerin neticelendirilmesi az çok bir zamana mütevakkıf olmasına mukabil, şehirlerin büyümesi neticesile, çok ağır olmıyan bazı suçlar faillerinin zabıtaca yakalanmaları akabinde muhakeme edilerek cezalandırılmaları lüzumu hissedilmiş ve, 1750 tarihinden itibaren, " Polis mahkemesi „ adı verilen tek hâkimden ibaret bir mahkemenin bu gibi suçluları, yakalayıp getirmiş olan zabıta memurunun talep ve huzurile ve Jüri bulundurmaksızın tahkikatını yaparak muhakeme etmesi usulü teessüs etmiştir. Polis mahkemesinin bu istisnâî salâhiyeti, ihtiyaçların doğurduğu zaruretler neticesile gitgide genişletilmiş ve tedricî surette birçok cürümlere teşmil edilmiştir.

Ağır cezalı olmıyan meşhut cürmlerin muhakeme usulü hakkındaki 20 Mayıs 1863 tarihli fransız kanunu, bu İngiliz usulünden ilham almıştır. Maznunun müdafaa hakkını teyit maksadile 23 Haziran 1921 tarihli kanunla tâdil edilmiş olan bu kanuna nazaran: ağır cezalı olmıyan, yani cünha derecesinde bir cezayı müstelzim bulunan, cürmleri meşhuden işleyenler, yakalanmaları akabinde huzuruna götürülecekleri müddeiumumi tarafından sorguya çekilirler, müddeiumumi kendilerini tevkif edebilir, *iktiza ediyorsa* hemen mahkemeye sevkeder, mahkeme faaliyette değilse ertesi gün mahkeme huzuruna çıkarılırlar, icabında mahkeme sureti mahsusada toplanmağa davet olunur, şahitler şifahî davetle çağırılabilirler, maznun müdafaasını ha-

zırlamak için bir mehil isteyebilir ve bu halde kendisine en aşağı üç gün mühlet verilir, eğer iş o gün hüküm verilebilecek derecede hazırlanmamış bulunursa, tahkikatın genişletilmesi için mahkeme işi en yakın bir güne bırakabilir ve bu halde ve maznun mevkuf ise kefaletle veya kefaletsiz salıverilmesine karar verilebilir ; bu seri ve kısa muhakeme usulü, matbuat cürmlerile siyasi cürmler ve hususi kanunların ayrıca bir usule tâbi tuttuğu cürmler hakkında tatbik olunmaz.

* 1 Temmuz 1931 de mer'iyet mevkiine girmiş olan 19 İlk teşrin 1930 tarihli yeni İtalya ceza muhakemeleri usulü kanununda da bu mevzuda, çok dikkate değer hükümlere tesadüf edilmektedir ; bunların bir kısmı " Çok seri muhakeme — Del guidizio direttissimo „ ¹⁾ (madde 502-505), diğer kısmı " Kısa tahkikat — Dell'istruzione sommaria „ , (madde 389-401) başlıkları altında toplanmıştır.

Her iki usul de ağır cezalı olsun olmasın, failleri yakalanan bütün meşhut suçlara ve bir de maznunun yakalanmış veya tevkif edilmiş yahut bir emniyet tedbiri olmak üzere, mevkuf bulunmuş olduğu sırada işlediği suçlara teallük etmektedir. Her iki usul, pürüzlü veya uzun sürecek tahkik muamelelerini istilzam etmiyen hallerde tatbik olunacağından, tahkikat doğrudan doğruya müddeiumumi tarafında yapılır.

"Kısa tahkimat „ usulü, " çok seri muhakeme „ usulünün tatbik edilmediği hallerde tatbik olunur.

" Çok seri muhakeme „ usulüne göre : müddeiumumi, meşhut cürmden dolayı yakalanarak huzuruna getirilen şahıs hakkında takibat yapılmasını lüzumlu görür ve ayrıca tahkikat icrası zarurî bulunmazsa, onu kısaca sorguya çektikten sonra mevkufen ve derhal içtima halinde olan mahkemeye *sevkedebilir*, mahkeme içtima halinde değilse, mevkufiyetinin devamına karar vermekle beraber, yakalandığı tarihten itibaren beş günü geçmiyecek bir müddet içinde olmak üzere, en yakın bir celseye çıkartabilir, bu suretle hareket mümkün olmazsa adi usuller tatbik edilir, maznun müdafî tayin etmemiş ise müddeiumumi ta-

¹⁾ Yapılan bir tercümede (direttissimo) kelimesine mukabil (doğrudan doğruya) tabiri kullanılmış ise de, bu kelimenin dilimizde karşılığı (çok seri) ve fransızcada (très rapide) dir.

rafından veya mahkemece bir müdafî tayin olunur, suçdan zarar görenlerle şahitler şifahî davetle mahkemeye çağrılır, talebi halinde müdafaasını hazırlamak için maznuna en çok beş gün mühlet verilir, mahkeme ilk tahkikatın açılmasını emredebildiği gibi, çok seri muhakemenin tatbiki caiz olmıyan hallerden ise, adî tahkikat usulleri dairesinde takibat yapılmasını karar altına alır, bu son iki takdirde kanunen tevkifi mucib hal yoksa yakalanmış olan şahsın salıverilmesini emreder.

Sulh hakiminin bakmağa selâhiyetli olduğu işlerde, hakim, yakalanmış olan şahsı sorguya çektikten sonra "çok seri muhakeme,, usulüne tevessül eder ve müddeiumumiye veya mahkemeye ait olmak üzere yukarıda yazılı bütün selâhiyetleri kullanır.

İstitraden ilâve edelim ki, İtalyada sulh hakimleri, bizde olduğu gibi ve fakat ancak beş bin lirete kadar olan para cezasını müstelzim suçlardan dolayı, duruşma yapmaksızın "ceza kararnameleri,, ile hüküm verebilirler.

"Kısa tahkikat,, usulüne gelince: çok seri muhakeme usulü tatbik edilmemiş olan meşhut suçlarla yukarıda gösterilen diğer suçlar hakkında tahkikatı müddeiumumi yapar; hattâ ilk tahkikatı yapılmakta olan diğer suçlardan dolayı maznun olan kimse sorgu sırasında suçu ikrar eder ve artık ilk tahkikata devam olunmasına lüzum görülmezse, yine kısa tahkikat usulü tatbik olunur ve bu halde sorgu hakimi, ikrar vaki olur olmaz, evrakı müddeiumumiye gönderir. Bundan başka muvakkat hapis veya daha hafif bir ceza ile cezalandırılması lâzım gelen suçlarda, eğer deliller kat'i ve çok açık ise müddeiumumi yine aynı muhakeme usulü ile takibat yapar.

Kısa tahkikatta, kanunda hilâfı yazılı haller müstesna olmak üzere, ilk tahkikatta sorgu hakiminin yapmağa selâhiyetli olduğu bütün muameleleri müddeiumumi yapar, şahitleri yemin ile dinler, maznun hakkında tevkif emri verebilir, ancak eğer bu tahkik muameleleri, "kısa tahkikat usulü,, ile telifi kabil olmayacak derecede, pürüzlü veya uzun sürececek mahiyette ise adî usullerle tahkik edilmek üzere müddeiumumi işi sorgu hakimine tevdi eder.

Görülüyor ki, süratli tahkik ve muhakeme usulünde fransız ve italyan kanunları arasında çok esaslı bir fark vardır. İtalya kanunu bu usulü failleri yakalanan bütün meşhut suçlar hakkında kabul ettiği halde, Fransa kanunu yalnız ağır cezalı ol-

mıyan ve failleri tutulan meşhut cürmlerde tecviz etmiştir.

Tetkik mevzuumuzu teşkil eden ve Adliye Vekâletince hazırlanmış olan kanun lâyihasının havi olduğu hükümlerin fransız ve italyan kanunlarile bir çok benzeyiş noktaları varsada ayrılık noktaları da bulunduğundan, mukayeseye imkân vermek için, sözü geçen kanunların başlıca hükümlerinin hülâsa olarak yukarıya yazılması faydasız sayılmamıştır. Şimdi lâyihanın maddelerini tetkik edelim :

* * *

Madde : 1 — Adliye teşkilâtı olan yerlerdeki belediye sınırları içinde ve panayırlarda işlenen ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki meşhut cürmlerle 3 üncü maddede yazılı kabahat nev'inden olan ve 4 üncü maddede yazılı şekilde işlenen suçlardan zarar görenlerin müracaatları halinde takibi şikâyete ve şahsî dava açmağa bağlı olan meşhut suçların takip ve duruşmaları bu kanun hükümlerine tâbidir.

A — Meşhut suç faili yakalanması akabinde müddeiumumiye götürüleceğine ve onun tarafından da o gün mahkemeye sevkedileceğine göre, süratli, kısa takip ve muhakeme usullerini koyan kanunun, ancak adli teşkilâtın bulunduğu şehir ve kasabaların belediye sınırları içinde işlenmiş ve failleri yakalanmış olan bu kabil suçlar hakkında tatbik edilebileceği meydandadır. Onun için lâyiha birinci maddesinde bu esası koymuştur.

Panayırlarda işlenen meşhut suçlara da kanunun teşmili, belediye hududu dışında kurulabilecek panayırlarda zabıta memurlarının bulunacağı düşüncesine dayanmakta olduğu hükümetin mucib sebepler lâyihasından anlaşılmaktadır. Bu düşünce çok yerinde ise de, şehir ve kasabadan bir iki günlük mesafede ve meselâ bir nahiye merkezinde açılacak panayırdaki işlenen suçlar hakkında - orada adliye teşkilâtı bulunmadığı için - kanunun tatbik edilmesine imkân yoktur. Bu itibarla ileride zorluklara meydan verilmemek üzere, madde de bu noktaya işaret edilmesi ve meselâ maddenin : "Adliye teşkilâtı olan yerlerde ki belediye sınırları içinde veya bu sınırlara en çok yirmi kilometre uzaklıkta kurulacak panayırlarda işlenen . . . ." şeklinde yazılması muvafık olur.

B — Madde, muhakemesi ağırceza mahkemelerine ait olan meşhut cürmleri, sözü geçen Fransız kanununda olduğu gibi, kanunun sahası dışında bırakmış ve bu suretle ağır cezalı cürmler hakkında umumî hükümlerin carî olmasını iltizam etmiştir. Demek oluyor ki bu noktada lâyiha, italyan kanununa benzememektedir. Ağır ve mühim olmaları itibarile ağır cezalı cürmlerin mutlaka ilk tahkikata tâbi tutulmaları çok doğru ve yerindedir.

Fakat buna mukabil madde, kabahat nevinden olan ve lâyihanın 3 üncü maddesinde sayılan bir takım suçları çerçevesi içine almıştır. Bu, üzerinde durulacak çok önemli bir noktadır :

a) Her ne kadar italyan ceza muhakemeleri usulü kanunu "çok seri muhakeme" usulünü bütün meşhut suçlara teşmil etmiş ise de, bu usulün tatbikini failin "yakalanmış olması", şartına bağlamıştır. Kanunun 236 ıncı maddesi ise, meşhuden işlenen kabahatlerden dolayı faili yakalama salâhiyetini, ancak dört beş suç için - yani silâh veya patlayıcı maddelere müteallik fiillerle dilencilik, sarhoşluk ve bizim kanunumuzun 578 inci maddesinde yazılı fiil hakkında ve bir de aynı neviden kabahat işlemeği itiyat ve meslek edinenler için - tecviz ediyor. Demek oluyor ki, yalnız bu kabahatler meşhuden işlenir ve fail yakalanırsa çok seri muhakeme usulü tatbik edilecektir. Fakat mühim olan şudur ki, bu kabahatların yazılı olduğu kanun maddeleri gözden geçirilirse bunların, yerine göre, 1, 3, 6 aydan 4, 6 aya kadar veya 1, 2 seneye kadar hapsi müstelzim oldukları görülür; yalnız ikisi hakkında hapis yahut para cezası konmak suretile hâkime bunlardan yalnız birini hükmetmek salâhiyeti verilmiştir.

Halbuki lâyihanın 3 üncü maddesinde yazılı kabahatlardan bir takımları hafif hapsi müstelzim ise de, bazıları yalnız hafif para cezasını, bazıları da - hakimın takdirine bırakılmak suretile - ya hafif hapis veya hafif para cezasını müstelzim bulunmaktadır. Hususile bu son iki gruba giren kabahatlardan dolayı yakalama ve tevkif gibi şahsî hürriyeti tahdit eden muamelelerin tatbiki kanunun ruhuna ve gayesine uygun olmasa gerektir. Diğer taraftan maddede sayılan kabahatlardan yalnız birisi üç aya kadar, diğerleri ise en çok iki aya kadar hafif hapsi müstelzim fiilleridir.

İtalyan kanununun, sözü geçen ve cezaları oldukça ağır olan kabahatlar hakkında "çok seri muhakeme,, usulünü tecviz etmiş olmasının sebebi ise kolay izah edilebilir: Bu kanun, yukarıda işaret olunduğu üzere, sulh hakimlerinin, duruşma yapmaksızın, "ceza kararnamesi ile,, hüküm vermeleri usulünü yalnız para cezasile cezalandırılan suçlar için kabul etmiş olduğundan, bu usulün bahsedilen ve hapsi müstelzim bulunan kabahatlar hakkında tatbiki imkânsızdır.

Halbuki bizim Ceza Muhakemeleri Usulü kanunumuz sulh hakimlerine, duruşma yapmaksızın, ceza kararnamesile hafif para cezasına veya üç aya kadar hafif hapse ve icabında bir meslek ve sanatın icrasının tatiline hükmetmek salâhiyetini vermektedir (madde : 386). Ceza kararnamesile hüküm usulü ile "çok seri muhakeme,, usulü arasında, basitlik ve sürat bakımından, büyük bir fark yoktur. Bunun en açık delili, bu iki usulün de İtalyan kanununun aynı faslında ve birbirini takip eden iki kısımda mevzubahs edilmiş olmasıdır.

Bu itibarla lâyiha'nın, 3 üncü maddesinde sayılan ve en çok cezası üç ay hafif hapsi geçmiyen, kabahatlara teşmilinde bir zaruret yoktur, sulh mahkemeleri ceza kararnamesile hüküm vermek hususunda zaten mevcut olan salâhiyetlerini kullandıkları takdirde maksat elde edilmiş olur.

b) Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 105 ci maddesinde yazılı hal hariç olmak üzere, meşhuden işlenmiş olsalar bile kabahatlarda tevkif muamelesi cereyan etmez. 105 inci maddenin kabul ettiği istisna, kabahat fiilinin hafif hapsi müstelzim olmakla beraber diğer bazı şartların bulunmasile mukayyettir. Halbuki lâyiha'nın 9 uncu maddesine göre, müddeiumumi maznun hakkında tevkif müzekkeresi verebilecektir. Her ne kadar bu ihtiyarî ise de, hükmün itlakına nazaran, kabahat maznunlarının tevkifine bir mani olmayacaktır. Bu suretle Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun - hiç bir lüzum ve zaruret yok iken - en esaslı prensiplerinden birini bozmak, fikrimizce, doğru değildir.

c) Kanun, süratla harekete geçilmesini, delillerin kaybolmadan tesbit edilerek hemen fail hakkında ceza tertip ve tatbik olunmasını istilzam eden oldukça ağır ve acele haller için düşünülmüştür. Kabahat nevinden olan suçlar ise ağır değildir;

delillerin acele tesbiti keyfiyetine gelince, zaten bu gibi fiiller çok defa, hilâfı sabit oluncaya kadar muteber sayılan zabıt varakaları ile isbat edilir; ruhsatsız oyun yerleri açmak, kumar oynatmak gibi fiiller için zabıta, aynı zamanda derhal mani tedbirler alabilir ve bu itibarla acelelik meselesi de mevzubahs olmaz; olsa bile yukarıda sözü geçtiği üzere, sulh mahkemelerinin ceza kararlarıyla, duruşma yapmaksızın, işi hükme bağlaması imkânı maksadı tamamen temin eder.

ç) Bu mevzuda çok dikkate değer bir noktaya daha işaret olunmak icap eder: yine Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 205 inci maddesine nazaran, kabahat fiilleri için "iddianame," ye hacet kalmaksızın sulh mahkemeleri huzurunda doğrudan doğruya duruşma yapılabilir. Lâyihanın 6 inci maddesinde ise, kanunun mevzuuna giren bütün suçları - bu arada, sayılan kabahatları da - müddeiumuminin "iddianame," ile mahkemeye sevkedeceği yazılıdır. İleride sulh mahkemelerimizde de müddeiumumi bulundurulması düşünülse bile, sözü geçen 205 inci maddenin hükmü değişmiyecek ve kaide olarak kabahatlar sulh mahkemesine yine iddianamesiz gidecektir.

Netice şu olacak ki, lâyihanın gayesi işleri basitleştirmek ve süratlendirmek olduğu halde, ana kanunca esasen lüzum görülmemiş olan - iddianame verilmesi gibi - bazı merasimi, acele sayılan hallerde bilâkis tatbik etmek külfeti yükletilmiş bulunacaktır.

İşte bütün bu düşüncelerden dolayı, lâyihadan kabahatların çıkarılması çok uygun olacağını zannediyoruz. Böyle yapıldığı takdirde lâyihada ki "meşhut suç," kelimelerinin yerine "meşhut cürm," kelimelerinin konması icabedecektir.

C — Yine lâyihanın birinci maddesinin son kısmında, "4 üncü madde de yazılı şekilde işlenen suçtan zarar görenlerin müracaatları halinde takibi şikâyet veya şahsî dava açmağa bağlı olan meşhut suçların takip ve duruşmaları bu kanun hükümlerine tâbidir," deniyor.

Maddenin birinci kısmında "ağır ceza mahkemelerinin vazifesi dışındaki meşhut cürmler," den dolayı kanunun tatbik olunacağı tasrih edilmiş bulunmasına göre, bu cürmlerin içinde takibi şikâyet veya davaya bağlı olan cürmler de dahildir; şu halde maddede ayrıca söylenmesine lüzum yoktur; zaten bu gibi

cürmlerden dolayı müracaat şeklini anlatan lâyihanın 4 cü maddesi de maksadı temin etmektedir. Bunun için sözü geçen ibarenin de maddeden büsbütün çıkarılması muvafık olur. Kaldı ki ibaredeki " şahsî dava „ sözü, burada ifade edilmek istenilen maksat bakımından, mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanununa göre doğru olabilir idi ise de, bu günkü Ceza Mahkemeleri Usulü kanunumuza göre sakattır; bu nokta, aşağıda 4 üncü maddeye ait mütalâa sırasında ayrıca tetkik edilecektir.

Lâyihanın 2 inci maddesi meşhut suçu tarif ediyor :

Madde 2 — Bu kanuna göre,

- A) *İşlenirken görülen ve faili yakalanan ;*
- B) *İşlenmesi üzerine hemen zabıta kuvvetleri veya suçtan zarar gören şahıs yahut başkaları tarafından kovalanarak faili yakalanan ;*
- C) *İşlenen bir suçun faili olduğunu açık olarak gösteren eşya ve asar ile suçun işlenmesinden pek az sonra faili yakalanan suçlar meşhut suç sayılır.*

Biliniz ki bugünkü mevzuatımızda meşhut suçun tarifi yoktur. Mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanunu 38 inci maddesinde bunu tarif etmişti. Yukarıya nakledilen 2 inci maddenin, bu husustaki boşluğu doldurmak için, lâyihaya konulduğu ilk bakışta hatıra gelebilirse de, maddenin " bu kanuna göre „ ibaresile başlaması, meşhut suçun umumî ve mutlak tarifi yapılmak istenmediğine delâlet eder. Ancak " bu kanuna göre „ kaydı — kanun yalnız ağır cezalı olmıyan meşhut suçlarda tatbik edileceğine nazaran — bu neviden bulunan suçların hangi hallerde meşhut olacağını anlatmasına mukabil, ağır cezalı olan meşhut suçların, lâyihanın bu maddesinde tarif ve tavsif edilen şekillerde olmayıp, başka şekillerde olabileceği zan ve şüphesini de doğurabilir.

Halbuki " meşhutluk — *flagrance* „ keyfiyeti, esasen muayyen vasıfları haiz olmak üzere tesbit edilen hal ve vaziyetlerdir, cürmlerin ağırlığı veya hafifliği ile ilgili değildir.

Bu itibarla tereddüt ve şüphelere yer vermemek için, ya meşhut suçun tarifini lâyihadan büsbütün çıkarmalı ve bunu, bazı memleketlerde olduğu gibi, hâkimin takdirine bırakmalı, yahut " bu kanuna göre „ ibaresi kaldırılarak umumî surette meşhut suçun tarifini yapmalıdır.

Her ne kadar kanun lâyihasının ihtiva ettiği süratli tahkik ve muhakeme usulünün, ağır cezalı olmıyan meşhut cürmleri işlemiş ve " yakalanmış „ olanlar hakkında tatbik olunacağı ve bu itibarla " yakalanma „ keyfiyeti en esaslı bir şart olduğu için " bu kanuna göre „ ibaresinin yazılması lüzumu ileri sürülebilir ise de, yerinde ve doğru olan bu noktayı, birinci maddeye ilâve edilecek bir iki kelime ile ve meselâ, " .... ağır ceza mahkemelerinin vazifeleri dışındaki meşhut cürmlerden dolayı yakalanan kimselerin takip ve muhakemeleri bu kanun hükümlerine tabiidir. „ demek suretile temin etmek mümkündür. Bu halde mahzur ortadan kalkmış ve 2 inci maddeye meşhut suç için umumî bir tarif koymak imkânı elde edilmiş olur.

Bu yol tercih olunduğu ve kanunda meşhut suçun umumî ve tam bir tarifi yapılmak istendiği takdirde — zaten bir iki noktası dikkate değer mahiyette olan — 2 inci maddenin başka şekilde yazılması icabeder. Çünkü bu maddeye göre, bir suçun meşhu tolması için failin yakalanmış olması şarttır. Bu halde yalnız sübjektif bakımdan meşhut suç mevzubahs edilmiş oluyor. Her ne kadar, çok defa, faile nisbetle, yani onun suçu işlediğini ya kinen anlatacak veya bu hususta kuvvetli karineler teşkil edecek vaziyette yakalanması dolayısıyla, suç meşhut sayılır ise de, bazan fail yakalanmamış ve hattâ bilinmemiş olmakla beraber, yalnız fiile nisbetle, yani objektif bakımdan, bir suç meşhut olabilir. ¹⁾

¹⁾ Meşhut suçlarda, *Ortolan* ın dediği gibi, müdafaa, yardım, faile karşı hiddet ve tehevür, görenler üzerinde büyük heyecan vaziyetleri bulunur. Bunun içindir ki, öcalma duygularına dayanan çok eski mevzuatta, böyle meşhut suç işleyen kimseyi herkesin yakalamaya hakkı olduğu kabul edildikten başka, bazı hallerde failin öldürülebilmesi, hiç bir usulî muameleye hacet kalmaksızın derhal vak'a mahallinde mahkûm edilerek cezasının verilmesi veya meşhut olmıyan suçlar hakkında verilecek cezadan daha ağır cezalar tertip olunabilmesi tecviz edilmişti. Bilinir ki Romalılarda XII lavha kanunu, gece vakti meşhuden hırsızlık (*furtum manifestum*) yapan veya bu suretle gündüz hırsızlık edip te herhangi bir silâhla müdafaa da bulunsa kimsenin öldürülmesine müsaade etmişti. Sonraları pretörler tarafından bu şiddet azaltılmış ise de, meşhut

Meşhut suç nedir?

A — Asıl meşhut suç, işlenmekte olan suçtur. O suretle ki suçu böylece işlerken üstüne varılırsa failin inkâra mecali kalmaz. Suçun bu şekilde meşhutluğu, failin onu işlediği hakkında yakın ve kat'iyet ifade eder. Ancak bu vaziyette, yani suçun işlenmesi henüz bitmeden, meşru müdafaa - diğer şartları da bulunduğu takdirde - mevzubahs olabilir. Bu, hakikî meşhut suçun objektif şeklidir. Bir de sübjektif hali vardır. Bunlardan ayrı olarak meşhut suçun aşağıda söylenecek diğer şekilleri de mevcuttur ki evvelkilere temsil edilmiştir.

Asıl ve hakikî meşhut suçun objektif şeklini mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanununun 38 inci maddesi, "icra olunmakta olan cürm . . . . . cürmü meşhuttur," diye tarif etmiş olduğu gibi, onun mehazı olan fransız kanununun 41 inci maddesiyle yeni İtalya Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 237 inci maddesi, "halen işlenmekte olan suç, meşhut suçtur," yolunda tarif etmiştir. Ceza Muhakemeleri Usulü kanunumuzun muvakkat yakalamadan bahseden 127 inci maddesi de "meşhut cürm sırasında rastlanan," ibaresile bu hale işaret etmiştir.

Asıl meşhut suçun bir de sübjektif şekli vardır demiştik; fail suçu işlerken yakalanırsa işlediği suç meşhuttur. Bunu, yeni italyan ceza muhakemeleri usulü kanununun sözü geçen 237 inci maddesinin ikinci fıkrası, "suçu teşkil eden fiili işlerken yakalanan şahıs meşhut suç işlemiş haldedir," demek suretile ifade ediyor.

Lâyihanın 2 inci maddesinin A bendinde "işlenirken görülen ve faili yakalanan . . . . . suçlar meşhut suç sayılır," deniyor. "Görülen," kelimesi mahdut bir manaya hasretmekle beraber bu "asıl meşhut suç," dur, onun sübjektif şeklidir; yoksa, madde de söylendiği gibi, meşhut suç "sayılan," bir şekil değildir.

Bundan başka her ne kadar "bu kanuna göre," ibaresi ve "yakalanma," şartının bulunması dolayısıyla, madde de yal-

---

hırsızlıklarda çalınan mal kıymetinin dört ve meşhut olmyanlarda iki misli hükümlenmek suretile ceza bakımından ikisi arasındaki fark hayli zaman muhafaza edilmişti, *Caroline*'de de bu farka tesadüf edilir. Fakat bu gün ceza farkı kalkmış ve yalnız takip ve muhakeme usullerinde — hususile delilleri derhal tesbit maksadile — ayrılıklar mevcut bulunmuştur. (*Ortolan, Eléments de Droit pénal C. 1, Nu. 765, 766, 772*)

nız bu sübjektif halden bahsedilmiş olmasının hikmeti anlaşılıyorsa da - yukarıda yazılı sebeplere nazaran - "yakalanma", şartı birinci maddeye alındıktan sonra, kanunda meşhut suçun umumî ve ilmî bir tarifi yapılmak istendiği takdirde, fransız ve italyan kanunlarında olduğu gibi, önce daha önemli bulunan ve temel teşkil eden objektif bakımdan tarifi söylenmelidir. Çünkü asıl ve hakikî meşhut suçun meşhutluk vasfı, bu bakımdan yani fiile nisbetledir. Bunun ehemmiyeti şu noktadadır ki, fiilin işlenmesi devam ederken görülür veya haber alınırsa zabıta ve adliye makamları derhal harekete geçerek meşhut suçlardaki selâhiyetlerini kullanmaya, buna ait usulleri tatbika başlarlar ve zaten failin suç üzerinde yakalanabilmesi bu selâhiyetlerin bir neticesidir. Bu itibarla asıl meşhut suç, failin suç işlerken yakalanması haline hasretmek doğru olmaz. Yeni İtalya ceza muhakemeleri usulü 237 inci maddesinde "halen işlenmekte olan suç, meşhut suçtur", demek suretile bu objektif şekle birinci mevkîi vermiş ve bunu teyit için, hemen akabinde, "mütemadi suç, temadi hitam buluncaya kadar meşhut suçtur", demiştir; sübjektif şeklini ise, maddenin yukarıya aynen naklolunan ikinci fıkrasında tasrih eylemiştir.

Şu halde, fikrimizce, asıl meşhut suçun umumî tarifini yaparken, bilhassa objektif şekli ta başta tasrih etmek icap eder. Birinci maddeye "yakalanma", şartı konulduğu takdirde sübjektif şekilden bahsedilmese de olur. Bundan sonra asıl meşhut suçta temsil edilen, başka söyleyişle, "meşhut suç sayılan", haller yazılır.

B — Bu ikinci kısım meşhut suçlar lâyihanın B ve C bendelerinde tasrih edilmiştir. Ancak meşhut suç sayılan haller bundan ibaret değildir. İşlenmesi üzerine kovalanarak, takip edilerek faili yakalanan veya fail olduğunu gösteren eşya ve asar ile suçun işlenmesinden pek az sonra faili yakalanan suçlardan başka, ve belki daha mühim, bir hal vardır. O da, mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanununun 38 inci maddesinde ve fransız kanununun 41 inci maddesinde: "henüz icra olunmuş olan cürm", diye, yine objektif bakımdan, anlatılan haldir. Olabilir ki fail suçu işlemiş, bitirmiştir; Fakat henüz suçu işlediği yerde bulunmaktadır. Yakalanınca, bu yakalanma, ne suçu işlerken ne kovalanarak, takip edilerek, ne de suçu işlediğini gösteren eşya ve eserler üzerinde bulunmak suretile vaki olmuştur. Bu

halin meşhut suç sayılmamasına imkân yoktur.

Diğer taraftan, başlangıçta söylediğimiz veçhile, meşhut suçlardaki hususiyet, süratli ve istisnai tahik usullerinin tatbikini istilzam etmekte ve bilhassa delillerin kaybolmasına meydan vermeden, sıcağı sıcağına, bunların toplanması düşüncesine dayanmaktadır; gösterilecek sürat failin kim olduğunun anlaşılmasını, kısa zamanda yakalanmasını da temin eder. Bu vaziyette her ne kadar suç işlenip bitmiş ve bu itibarla asıl hakikî meşhut suç safhası nihayete ermiş ise de, tabir caizse, suçun henüz dumanı üstündedir, alev kalmamış ise de ateş vardır, ceset daha soğumamıştır. Zabıta ve adliyenin hemen harekete geçerek vak'a yerinde bulunacak iz ve eserleri değişmeden, değiştirilmeden tesbit etmesi, faili araştırıp yakalamağa koyulması lüzumunda şüphe edilebilir mi?

Bunun için henüz işlenmiş oldukları anlaşılan suçları, ikinci kısmın, yani meşhut suç sayılan hallerin başına koymak icap eder.

Şimdi meşhut suç kabilinden addedilmiş olan diğer halleri tetkik edelim:

C — a) Lâyihanın 2 inci maddesinin B bendi, "işlenmesi üzerine hemen zabıta kuvvetleri veya suçtan zarar gören şahıs yahut başkaları tarafından kovalanarak faili yakalanan,, suçun meşhut sayılacağını söylüyor.

Burada da suç işlenmiş bitmiştir ve hakikî manada artık meşhutluk kalmamıştır; fakat hemen akabinde fail takip edilmektedir. Her ne kadar bu hal takip edilen şahsın suçu işlediği hususunda kat'iyet ifade etmezse de, failin tutulup tanınmasını imkân altına sokar.

Lâyihadaki yazılış şekli, yeni italyan ceza muhakemeleri usulü kanununun 237 inci maddesinin 3 üncü fıkrasındaki ibareye az çok benzeyen ve failin mutlaka yakalanması şartına bağlı olması itibarile, daha ziyade sübjektif bakımdan meşhut sayılmış olan bu hal, Romalıların eski "quiritatio,, larını, fransız kanununun "clameur publique,, , eski italyan kanununun (madde: 168) "publico clamore,, adını verdiği ve mülga Usulü Muhakematı Cezaiye kanununun "velvelei nas üzerine tutulan,, diye tavsif ettiği yani, bazan görüldüğü üzere, suçun işlenmesi

akabinde zarar gören şahsın yahut fiili görenlerin, kaçmakta olan failin arkasından ve halka hitaben "tutun!.. tutun!.." diye bağırması üzerine failin takip edilerek yakalandığı vaziyetleri de içine almaktadır.

Sözü geçen B bendinin ibaresi maksadı anlatıyorsa da, "kovalanarak.." kelimesi mahdut bir manaya gelebilir. Çünkü bu halde kovalanmadan da failin yakalanması ihtimali yok değildir. Meselâ birisini çığnemiş ve kaçmış olan otomobil şoförünün, gittiği istikametteki karakollara telefon edilmesi üzerine karşısına çıkılarak tutulması — kovalanma olmadığı için — hariç kalabilir. Bunun için, italyan kanununda olduğu gibi, "takip edilerek.." demek daha doğru olur.

İbaredeki "başkaları.." kelimesinin yerine de "başkası.." demek muvafıktır.

b) Yine lâyihanın 2 inci maddesinin c bendi "işlenen bir suçun faili olduğunu açık olarak gösteren eşya ve esar ile suçun işlenmesinden pek az sonra faili yakalanan.." suçun meşhut sayılacağını tasrih ediyor.

Gerek bu ve gerek bundan evvelki halde suçun meşhut sayılması için failin mutlaka yakalanmış olması şarttır.

Suçu işleyen şahsın, onun işlenmesinden pek az sonra silâh, alet ve saire ile yakalanması, her ne kadar suç işlediği hakkında kat'î bir delil teşkil edemezse de, çok esaslı bir karinedir. Karinenin kuvveti, işlenen suça bu şekilde yakalanmanın gerek mesafe ve gerek bilhassa zaman itibarile yakın veya uzak olmasile ölçülür. Ancak suçun işlendiği zaman ile yakalanma arasında geçecek vakit için bir miktar tayin edilemez, bu cihet takdire bağlıdır, her halde yakalanmanın çok kısa bir zaman içinde olması, bu hal için, en önemli bir şarttır. Yakalama mahallinin yakınlığı bir şart olmayıp yalnız bazı hallerde karinenin kuvvetini tayinde işe yarayabilir. Bu sebepler dolayısiledir ki lâyihanın, yukarıya nakledilen bendinde, "suçun işlenmesinden pek az sonra faili yakalanan.." denmiş ve bu suretle yalnız aradaki zamanın kısa olması lüzumuna işaretle iktifa edilerek mesafeden bahsolunmamıştır.

Şu noktayı da söylemek gerektir ki, "suçun faili olduğunu açık olarak gösteren eşya..." ibaresindeki "açık olarak.." sözleri, mefhumu çok daraltmaktadır. Çünkü maksat, sözü geçen eşya vesaire ile yakalanmanın bir karine teşkil etmesidir; yok-

sa, bilfarz, mecellenin 1741 inci maddesinde yazılan ve misali gösterilen şekilde bir "karinei katia,, yı, yani haddi yakine baliğ olan emareyi, ifade etmek değildir. Nitekim ne eski kanunumuzda, nede yeni İtalya Ceza Usulü Kanununda böyle bir kayıt konmamıştır.

İtalya Kanununun 237 inci maddesindeki son cümle, yazılış itibarile, fikrimizce, maksadı daha iyi anlatmaktadır; şöyle deniyor: "Biraz önce suçu işlediğine karine teşkil edecek eşya veya izlerle yakalanan şahıs da suçu meşhuden işlemiş sayılır."

*
*
*

Madde 3 — *Türk ceza kanununun 529, 534, 539, 540, 544, 545, 547, 548, 549, 551, 558, 563, 564, 565, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 578 ve 582 inci maddelerinde yazılı kabahat suçları hakkında da bu kanun hükümleri tatbik olunur.*

Bu madde, meşhut olarak işlenen ve kabahat derecesinde olan bazı fiiller hakkında da kanununun tatbik edileceğini tasrih etmektedir. Yukarıda birinci maddeye müteallik mütalâalar sırasında bahsettiğimiz sebeplerden dolayı, kabahat fiillerinin kanunun kadrosu dışında bırakılması ve bu 3 üncü maddenin lâyhadan çıkarılması muvafık olur.

*
*
*

Madde 4 — *Takibi şikâyet veya şahsî dava açmağa bağlı olan ve bu kanuna göre meşhuden işlenen suçlarda, suçtan zarar görenlerin zabıta memurlarına ağızdan şikâyetleri, şikâyet veya şahsî dava açmak hakkındaki umumî usullere göre yapılacak muamele hükümünde sayılır.*

Bu maddenin mevcudiyeti, birinci maddenin -zaten yazılmasına ihtiyaç bulunmayan- son cümlesini büsbütün lüzumsuz kıldığını yukarıda söylemiştik.

a) Madde, takibi şikâyete bağlı meşhut suçlarda zabıtaya ağızdan şikâyetin kâfi geleceğini anlatmak için, sevk edilmiştir

ki çok doğrudur; çünkü yazılı olarak verilecek bir şikâyeti beklemek, işin aceleliği ile telif edilemez.

Ancak "şahsî dava,, tâbiri, Ceza Muhakemeleri Usulü kanunumuza göre, bugün mahdut ve muayyen manaya gelen ayrı bir istilâhtır. Bilinir ki, sözü geçen kanunun 344 üncü maddesinde sekiz grupta toplanmış olan suçlardan dolayı, önce müddeiumuminin iştirakini tahrike hacet kalmaksızın, zarar gören kimsenin "şahsî dava,, açmak suretile doğrudan doğruya takibat yapması kabul edilmiştir. Zarar gören kimse tarafından adeta müddeiumumi gibi açılabilir olan ve hususî bir takım hükümlere tâbi bulunan "şahsî dava,, , hem fail hakkında ceza verilmesi, hem de şahsî haklara hükmolunması talebini ihtiva eder (madde: 350, 358). 344 üncü madde de yazılı suçlar haricinde kalan suçlarda ise, zarar gören şahıs tarafından açılacak dava münhasıran şahsî hakları istihdaf edebilir.

Bu itibarla lâyihanın tetkik ettiğimiz 4 üncü maddesinde ki "şahsî dava,, sözü, anlatılmak istenilen maksat bakımından, sakattır. Takibi müracaata bağlı olan bütün suçlara şamil olmak üzere, "şahsî dava,, yerine sadece "dava,, demek daha doğru olur.

Fakat, fikrimizce, buna da lüzum yoktur, maddede ki "şikâyet,, kelimesi kâfidir. Çünkü, Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 151 inci maddesinin son fıkrası, ceza kanununda yazılı şikâyet ve şahsî iddia tabirlerinin bir olup aynı hükümlere tabi bulunduğunu tasrih etmiştir.

b) Maddeye göre suçtan zarar görenin zabıtaya ağızdan şikâyeti, meşhut suç failinin yakalanması¹⁾ ve bu kanun hükümlerinin hakkında tatbiki için kâfi gelecek ise de, lâyihanın 6 inci maddesine nazaran, zabıtaca yazılacak olan zabıt varakasına bu ağızdan şikâyet geçirilmekle beraber, zabıt varakasının altına şikâyet edenin imzasının da alınması, hem bu günkü muhakeme usulümüzün buna benzer vaziyetler için koyduğu esasa uygun olur, hem de suçtan zarar gördüğünü iddia eden şahsa mûtaallik olmak üzere, mevcut kanun hükümlerinin ileride tatbikini temin bakımından, vaziyetinin önceden bu suretle tesbitine yarar. Bunun için lâyihanın 4 üncü maddesine

¹⁾ Yeni İtalya ceza muhakemeleri usulü kanunu (Madde: 235, son fıkra; 236,2 inci fıkra).

zabıt varakasının ağızdan şikâyet edene imza ettirileceğine dair bir ibarenin eklenmesi muvafıktır.

Maddenin, Ceza Mahkemeleri Usulü kanununun 127 inci maddesinin son fıkrası ile 130 uncu maddesi hükümlerine halel vermediği tabiidir.

* * *

Madde 5 — *Siyasî suçlarla, hususî muhakeme usullerine ve takibi izin istihsaline bağlı olan suçlar hakkında bu kanun tatbik edilemez.*

1863 tarihli fransız kanununda olduğu gibi ¹⁾, fikrimizce, matbuat suçlarını da kanunun sahası dışında bırakmak muvafık olur.

Bundan başka, maddede “ takibi izin istihsaline bağlı olan suçlar „ dan bahsediliyor. Halbuki Esas Teşkilât kanununun 17 inci maddesinde olduğu gibi, takibi “ karar alınmasına bağlı olan suçlar „ da vardır. Onlar da sarahaten istisna edilmiş olmak ve ibare bakımından Ceza kanunumuzun 107inci maddesiyle de ahenk muhafaza olunmak üzere, “ âmme davasının açılması izin veya karar alınmasına bağlı olan suçlar „ denilse daha iyi olur.

* * *

Madde 6 — *Meşhut bir suç işlendiği vakit zabıta, yakalanan maznunu, hakkında sübut delili olacak maddeler ve şahitlerin adlarını yazdığı zabıt varakasile birlikte vakit geçirmeksizin aynı günde Cumhuriyet Müddei umumiliğine teslim eder.*

Cumhuriyet Müddeiumumisi maznunu sorguya çeker. Âmme davasını açmağa lüzum görürse duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile o gün vazifeli asliye veya sulh mahkemesine gönderir.

Lâyihanın mevzuunu teşkil eden süratli tahkik usulüne ait hükümler, bu maddeden itibaren sayılmağa başlanıyor. Madde

1) Bu kanunun 7inci maddesinde şöyle denmiştir : “ Bu kanun, matbuat suçlarıyla, siyasî suçlarda ve muhakeme usulü hususî kanunlarla tesbit edilen mevadda tatbik edilemez. „

çok önemlidir, kanunun temelini teşkil etmektedir. Onun ruhuna ve gayesine, şu yukarıya nakledilen iki cümleyi okumakla nüfuz etmek imkânı vardır.

Sözü geçen usulî hükümleri üç safhada mütalâa etmek mümkündür: (1) zabıta, (2) müddeiumumi, (3) mahkeme tarafından yapılacak muameleler.

Zabıtaya ait muameleler lâyihanın işbu 6 ıncı maddesile 11 inci maddesinde, müddeiumumiye ait olanlar bu madde ile 7, 8, 9 ve 11 inci maddelerde, mahkemenin tatbik edeceği hükümler de geri kalan maddelerde gösterilmiştir.

Önce zabıta ve müddeiumumiye ait ve 6 ıncı madde de yazılı muamelelerden ayrı ayrı bahsedelim.

A — Ağır cezalı olmıyan meşhut suçlarda zabıtanın yapacağı işler şunlardır: 1) faili yakalamak, 2) sübut delili olacak maddeleri ve şahitlerin adlarını alarak zabıt varakası yazmak, 3) bunları o gün müddeiumumiye teslim etmek.

a) *Faili yakalamak.* — Burada bahse mevzu olan muvakkat yakalamadır. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 127 inci maddesi meşhut cürmlerde zaten zabıtaya faili yakalamak selâhiyetini vermektedir. Ancak, maddeye göre bu selâhiyet, tevkif müzekkeresinin kesilmesini müstelzim hususlarda, yani 104 üncü madde de yazılı hallerde mevcut iken, lâyiha, sözü geçen 6 ıncı maddesinde, ağır cezalı olmıyan meşhut cürmler için 104 üncü maddenin kayıt ve şartlarını ortadan kaldırmakta ve mutlak yakalama selâhiyetini tanımaktadır. Bu suretle ağır cezalı olmıyan meşhut cürmlerde 127 inci madde zimnen bir tadile uğramış oluyor.

Yakalama mevzuunda dikkate değer iki nokta var:

1 — Kanun lâyihasındaki kısa ve süratli takip ve muhakeme usulünün tatbik edilebilmesi için, failin yakalanması en esaslı bir şart ise de, bu yakalanmanın meşhut cürmün işlenmesi sırasında veya ondan pek az sonra vaki olmuş bulunması da çok önemli bir şarttır. Şu hale göre, meselâ henüz işlenmiş olan bir suç haber alınır ve derhal vak'a yerine gidilerek failin aranmasına başlanır da, fail hemen ve nihayet o gün yakalanmazsa, artık, bu istisnâî muhakeme usulünün tatbikine mahal kalmaz, adî usullere göre işin takip edilmesi lâzımgelir.

Bu itibarla, ileride zorluklara meydan verilmemek üzere maddede ki ibareyi: "meşhut bir cürmün işlenmesi sırasında veya işlenmesinden pek az sonra yakalanan faili . . . . .", şekline koymak muvafık olur.

2 — 6 ıncı madde faili zabitanın yakalamasından bahsediyor. Halbuki sözü geçen usulün 127 inci maddesi "Cumhuriyet müddeiumumisi veya derhal' âmirlerine müracaat imkânı olmıyan hallerde zabıta memurları . . . . . maznunu muvakkaten yakalayabilirler,, demek suretile, zabıtaban önce müddeiumumiye yakalama salâhiyetini vermektedir; başka söyleyişle, umumî hükümlere nazaran, müddeiumuminin de faili yakalamak, yakalatmak salâhiyeti vardır. Diğer taraftan yine lâyihanın 6 ıncı maddesi, delil olacak maddelerin toplanması, şahitlerin tesbiti ve zabıt varakasının yazılması işini de münhasıran zabıtaya vermektedir.

Her ne kadar tatbikatta, hususile büyük şehirlerde, ağır cezalı olmıyan meşhut cürm faillerinin yakalanması ve delillerin derhal toplanarak zabıt varakasının tanzimi, çok defa, zabıta tarafından yapılacak ise de, küçük şehirlerde müddeiumuminin tesadüfen vak'a yerinde bulunması yahut haber alarak oraya gelmesi imkân haricinde olmadığından ve zaten işe el koyarak kendisi takip edeceğinden, umumî hükümlere göre esasen haiz olduğu bir salâhiyetin¹⁾ bu kanun ile kendisinden nez'edilmemesi çok muvafık olur. Nadir olsa bile, söylediğimiz hallerde bizzat müddeiumuminin faili yakalatmakla beraber, vak'a yerinde delilleri toplama işini her halde zabıtaban daha iyi yapacağı şüphesizdir; diğer taraftan 6 ıncı maddenin 2 inci fıkrasına nazaran, faili sorguya çekeceği için, kendisine bu muameleyi de hemen yapivermek imkânı verilmiş olur.

Bu itibarla maddenin birinci fıkrasına "vak'a yerinde müddeiumumi bulunmadığı takdirde, zabıta yakalanan şahsı . . . . .", yolunda bir ibarenin konması, umumî hükümlerin mahfuziyeti bakımından, iyi olur.

b) Zabıt varakasını yazmak. — Zabitanın yapacağı bu ikinci kısım muamele için 6 ıncı maddede şöyle bir ibare var:

¹⁾ Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 154 üncü maddesi, ağır cezalı olsun olmasın, bir tefrik yapmaksızın bütün suçlarda müddeiumumiye doğru-
dan doğruya tahkikat yapmak salâhiyetini vermektedir.

" sübut delili olacak maddeleri ve şahitlerin adlarını yazdığı zabıt varakası.....". Bundan anlaşılıyor ki zabıta, yalnız sübut delili olacak maddelere el koyarak bunları müddeiumumiye teslim etmek üzere alacak ve bir de şahitlerin adlarını öğrenerek zabıt varakasını yazacaktır. Suçun vak'a yerinde görülebilecek izlerini tesbit edeceğine dair maddede bir kayıt bulunmadığı gibi, şahitlerin ifadeleri alınacağına dair bir işaret olmadığı için zabıta bunları yapamıyacaktır.

Lâyihanın Adliye Vekâletince tanzim edilen ilk şeklinde ise (madde : 2), bunlara da şamil olmak üzere, " delilleri derhal tesbit ederek „ demek suretile, daha umumî bir ibare kullanılmıştır.

Bu, üzerinde durulacak çok önemli bir noktadır : Yeni italyan Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu, " çok seri muhakeme „ usulünün ne gibi hallerde tatbik edileğinden bahseden 502 inci maddesinde, " ayrıca araştırmalar, tahkikat - specialî indagini „ icrasına lüzum olmadığı takdirde, bu usul ile takibat yapılabileceğini anlatmaktadır.

Ağır cezalı olmıyan meşhut cürmler hakkındaki 1863 tarihli fransız kanunu, zabıtaya tahkik salâhiyetini vermemekte, bunu münhasıran müddeiumumiye bırakmaktadır. Müddeiumuminin resmen yapabileceği muameleler ise, yalnız maznunu sorguya çekmek ve, lüzum gördüğü takdirde, tevkif etmekten ibarettir ¹). Müellifler " resmen „ kaydını koymakla gayrı resmî tahkik muamelelerinin müddeiumumilikçe yapılabileceğini anlatmak isterler. Fransız kanununun müddeiumumiliği bile böyle takyit etmesi şu suretle izah edilebilir : sözü geçen kanunun ağır cezalı olmıyan asıl meşhut cürmlerde tatbiki bilhassa düşünülmüş ve " meşhut cürm sayılan „ hallerde tatbiki iltizam edilmemiştir. Filhakika kanun lâyihasının Encümence müzakeresi sırasında, bu seri takip ve muhakeme usulünün münhasıran " halen işlenmekte olan „ suçlarda, yani objektif bakımdan, asıl meşhut suçlarda, tatbiki lüzumuna dair bir teklif dermeyan edilmiş ve her ne kadar bu teklif Encümence reddolunmuş ise de, mazbata muharriri raporunda, Encümenin fikrince, kanunda yazılmamış olmakla beraber hemen münhasıran meşhut cürmün ilk iki halinde yani " halen işlenmekte olan veya henüz işlenmiş bulunan „ cürmlerde kanu-

1) *Garraud, Traité d'Instruction criminelle; C. III, Nu. 959 ve not 12-13*

nun tatbik edileceğini bilhassa tasrih etmiştir ¹⁾. Şu hale göre bu usul, Fransada daha ziyade zabitanın adeta gözü önünde cereyan etmiş olan veya buna pek yakın bulunan vaziyetler için düşünülmüş bir usul oluyor.

Görülüyor ki, gerek fransız kanunu ve gerek yukarıda sözü geçen İtalyan kanununun 502 inci maddesi, ancak açık ve bariz işlerde, yani ayrıca tahkik muamelelerine hacet olmıyan hallerde, seri muhakeme usulünün tatbik edilebilmesini tecviz etmişler ve - aşağıda ehemmiyetle bahsedeceğimiz veçhile - bu usulün tatbikine mahal olup olmadığını tayin hususunda müddeiumumiye geniş bir takdir salâhiyeti de vermişlerdir.

Çok muhtemeldir ki Kamutay Adliye Encümenince lâyihanın 6 inci maddesi tesbit edilirken bu noktalar göz önünde tutulmakla beraber, işin zabitanın elinde sürüncemede kalabileceği de düşünülerek, ona yalnız sübut delili olacak maddeleri zabt ve bir de şahitlerin adlarını tesbit ile bunları zabıt varakasına yazmak salâhiyetinin verilmesiyle iktifa edilmiş ve fakat diğer taraftan - lâyihanın 7 inci maddesinden anlaşıldığı üzere - müddeiumuminin, işin incelenmesine lüzum görüyorsa, tahkikat yapmasına müsaade olunarak bu halde davanın mahkemeye tevdiini ertesi güne bırakabileceği kabul olunmuştur.

Cürmün işlenmesinden pek az sonra fail yakalanmak şartı ile, bu süratli takip ve muhakeme usulünün ağır cezalı olmıyan meşhut cürmlerin bütün hallerinde, yani asıl meşhut cürmlerle bu kabilden "sayılan" cürmlerde, tatbiki iltizam edilmekte olduğu lâyihamın, yukarıda bahsî geçen, 2 inci maddesinden anlaşılmaktadır. Şu hale göre, fikrimizce, suçun işlendiği gün içinde faili zabıt varakasile birlikte müddeiumumiye mutlaka teslim etmek kayıt ve şartı ile, zabitanın vak'a yerinde suçun izlerini tesbit ederek zapta geçirmesine ve uzan sürmemek üzere şahitlerin kısaca ifadelerini almasına müsaade edilmesi çok muvafık olur. Yakalanmış olan fail ile birlikte şahitler müddeiumumi huzuruna götürülmeyecekleri, götürülememeleri lâzım geldiği için şahitlerin ifadesinin hulâsa olarak alınması, müddeiumuminin - aşağıda bahsedilecek olan - takdir salâhiyetini faydalı bir surette kullanmasını hayli kolaylaştırır ve vaziyeti oldukça tenvir eder. Bu maksatla zabitanın "delilleri derhal tesbit" edebilmesine müsait olacak şekilde ibare düzeltilebilir.

¹⁾ *Garraud, Traité d'Instruction criminelle; C. III, S. 266.*

c) Fail ile birlikte sübut delili olan maddeleri ve zabıt varakasını o gün müddeiumumiye teslim etmek. — Zabıtaya teveccüh eden bu üçüncü vazife de 6 ncı maddenin birinci fıkrasında yazılıdır. Bu hususta zabıtaca gösterilmesi istenilen sürat, çok yerinde ve kanunun gayesine uygundur. “Vakit geçirmeksizin, aynı günde,, sözleri, mühim ve lâzım olan bu sürati kâfi derecede anlatmaktadır.

Ceza muhakemeleri Usulü Kanununun 128 inci maddesine göre, işlediği suçun mahiyeti ne olursa olsun, muvakkaten yakalanmış olan kimsenin hemen sulh hakimi huzuruna sevk edilmesi icap ettiği halde, lâyiha, ağır cezalı olmıyan meşhut suçlarda yakalanmış olan şahsın hemen müddeiumumiliğe teslim edileceğini tasrih etmek suretile, yine bu gibi suçlar için, sözü geçen 128 inci maddeyi zımnen tadil etmiş oluyor.

Asliye Mahkemesinin vazifeli olduğu cürmlerden dolayı müddeiumuminin müdahalesi zarurî ve onun iddianamesile işin mahkemeye sevk edileceği tabii bulunmasına göre, bu kabilden olan meşhut cürm faillerinin zabıtaca hemen müddeiumumi huzuruna götürülmesi icap eder ise de, esasen sulh mahkemesinin vazifeli olduğu cürm faillerinin -sulh mahkemelerimizde müddeiumumi bulunmamasına göre- önce müddeiumuminin huzuruna götürülmesi, üzerinde durulacak bir meseledir. Bu halde demek oluyor ki yine müddeiumumi faili sorguya çekecek, takibata lüzum görüyorsa icabında tevkif müzekkeresi de vererek, iddianame ile onu o gün sulh mahkemesine gönderecektir.

İleride sulh mahkemelerinde de müddeiumumilik teşkilâtı yapılması düşünülse bile, umumî hükümlere nazaran, yani Ceza Muhakeme Usulü Kanununun 205 inci maddesinin 2 numaralı bendine göre, maznunun yakalanarak mahkemeye verildiği halde, iddianameye hacet kalmaksızın sulh mahkemeleri huzurunda doğrudan doğruya duruşma yapılabilir. Halbuki lâyiha nazaran, ağır cezalı olmıyan meşhut cürmlerde müddeiumumi işi bir iddianame ile mahkemeye verecektir. Demek oluyor ki, çok acele olan ve kısa ve süratli takip ve tahkik usullerinin tatbiki iltizam edilmiş bulunan meşhut cürmlerde, umumî hükümlerce yapılmasına hacet görülmiyen merasimin icrası yoluna gidilmiş bulunuyor.

Bundan başka, kanunun ruhu sürattir; işin böyle müddeiumumiden dolaşması bu ruha muhalıftir. Küçük şehirlerde bunun o kadar mahzuru olmıyacağı farzedilse bile, büyük şehir-

lerde sulh mahkemelerinin vazifeli bulunduğu işler için müddeiumumiliğin tavsit edilmesi kanununun tatbikını maddeten imkânsız bir hale koyar. Meselâ İstanbulda muhtelif semtlerde sulh ceza mahkemeleri vardır. Bakırköy, Yeniköy veya Büyükkada da meşhuden işlenmiş olan ve sulh mahkemesine ait bulunan bir cürm faili, zabıtaca, aynı günde, önce İstanbul müddeiumumiliğine sevk edilecek, oradan da yine aynı günde tekrar sözü geçen sulh mahkemelerine gönderilecektir. Bu muamele tarzında fayda olmadığı gibi, bir lüzum da yoktur.

1863 tarihli Fransız kanunu, münhasıran bidayet mahkemesinin vazifesine giren meşhut cürmler hakkında tatbik edildiği için Fransada söylediğimiz mesele bahse mevzu olamaz.

İtalyada ise, yeni İtalyan Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun "Çok seri muhakeme," den bahseden faslının sonunda ki 505 inci maddesinde şöyle deniyor: "502 inci madde de gösterilen hallerde, suç sulh hakiminin vazifesi dahilinde olduğu zaman hâkim, yakalanmış olan şahsı sorguya çektikten sonra, hakkında çok seri muhakemeye tevessül edebilir. Sulh hakimi evvelki maddelerin müddeiumumiliğe ve hakime verdiği salâhiyetleri kullanır , , .

İşte, kanaatimizce, bizde de yapılması münasip olan muamele budur. Yani zabıta yakaladığı şahsın işlediği cürmden dolayı asliye mahkemesi vazifeli ise onu müddeiumumiliğe, sulh mahkemesi vazifeli ise doğrudan doğruya sulh hâkimine götürüp zabıt varakasile birlikte teslim etmelidir. Sulh hâkimi de maznunu o gün sorguya çeker, lüzum görüyorsa tevkifine karar verir ve icap ediyorsa hemen o gün duruşmasını yaparak hükmünü verir.

Bu itibarla 6 inci maddenin birinci fıkrasile sonraki maddelerin bu düşüncelere göre düzeltilmesi çok temenniye değer.

B — Yine 6 inci maddenin 2 inci fıkrasına nazaran müddeiumumi tarafından yapılacak muamelelere gelince: bunlar 1) yakalanan şahsı sorguya çekmek, 2) âmme davasını açmağa lüzum görürse, o gün iddianame ile maznunu vazifeli mahkemeye göndermektir.

a) *Yakalanan şahsın müddeiumumi tarafından sorguya çekilmesi.* — Zabitanın yakaladığı gün huzuruna getirilen kimseyi müddeiumuminin hemen sorguya çekmesi, şahsı hürriyetin

korunması hususunda mühim bir teminattır. Çünkü sorgu üzerine ve vaziyete göre eğer müddeiumumi takibe lüzum görmüyorsa yakalanmış olan kimseyi derhal serbes bırakacak, takip edecekse yine o gün mahkemeye verecek ve isterse hakkında tevkif müzekkeresi kesebilecektir (Madde: 9).

Zabıtaca yakalanan kimsenin aynı günde müddeiumumiye götürülmesi ve onun tarafından o gün sorguya çekilerek, âmme davasının açılması iktiza ediyorsa, mahkemeye sevk edilmesi lüzumu, Adliyenin ve hususile müddeiumumiliğin daima faaliyete geçecek bir halde bulundurulmasını icap ettirmektedir. Tatil gün ve saatleri için küçük şehirlerde bunun ne suretle temin edileceği düşünülecek bir mesele ise de, Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde -Fransada "Petit parquet," adı verilen şekilde tertibat alınması ve daimî bir nöbet usulünün tesisi, kanunun hakkile taibtkını sağlamak bakımından, birinci derecede önemli bir iş olduğunda şüphe edilemez. Zaten bilinir ki her hangi bir kanun hükümlerinin vazii maksadına uygun bir şekilde tatbiki, ancak iktiza eden bütün vasıtaların tam olarak hazırlanması ve bunların iyi ve düzgün bir surette işlemesile temin edilebilir.

b) *Maznunun o gün mahkemeye gönderilmesi.* — 6 ıncı maddenin 2 inci fıkrasında, müddeiumuminin, âmme davasını açmağa lüzum gördüğü takdirde, duruşma yapılmak üzere maznunu iddianame ile o gün vazifeli asliye veya sulh mahkemesine göndereceği yazılıdır. Sulh mahkemesine ait olan işlerin müddeiumumiliğe uğratılmasına mahal olmadığı yukarıda anlatılmış olduğundan, ibarenin ona göre düzeltilmesi muvafık olur.

Sözün geçen fıkraya nazaran âmme davasının açılmasına lüzum görürse, müddeiumumi işi doğrudan doğruya ve hemen mahkemeye vermeğe *mecbur* olacaktır. Başka söyleyişle, süratli takip ve muhakeme usulünü koyan bu kanun, ağır cezalı olmayan meşhut cürmlerde mutlaka talbik edilecektir.

Lâyihanın 7 inci maddesi bu mecburiyeti daha ziyade teyit etmekte ve müddeiumumi, işin incelenmesine lüzum gördüğü takdirde, maznunun mahkemeye sevkini yakalandığının nihayet ertesi gününe bırakabileceğini söylemektedir.

Demek oluyor ki, iş hazırlanmağa muhtaç olsa bile, bazı noktaları aydınlatmak veya tesbit etmek için ayrıca tahkikat yapılması elzem bulunsa bile, müddeiumumi her halde davayı bu süratli

usule göre takip edecek, umumî hüküm ve usullere tevfikân işi yürütmek ve meselâ ilk tahkikat için sorgu hâkimine vermek hususunda bir ihtiyarı bulunmayacaktır.

Ağır cezalı olmıyan meşhut cürmlerde, âmme davasını açmağa lüzum görürse, müddeiumuminin her halde bu kanun hükümlerine tevfikân davayı yürütmeğe mecbur tutulması, fikrimizce, hiç doğru değildir. Her ne kadar iş bazan çok basit olabilir, yani deliller açık ve kat'î olarak hazırlanmış bulunabilir ise de, bazan da incelenmeğe, derinleştirilmeğe, bazı noktaların aydınlatılmasına, mahiyeti bakımından esaslı ehli hibre tetkiklerine ihtiyaç gösterebilir. Meselâ meşhut olarak işlenmiş bir müessir fiil üzerine yaralanmış olan kimsenin bu yarası ne kadar müddetle hastalığını veya mutad işinden kalmasını intaç edeceği veya bilfarz çehrede sabit bir iz bırakıp bırakmayacağı hemen vak'a günü tesbit edilemezde, hekim tarafından bir kaç gün sonra tekrar muayenesine lüzum görülür. Yine meselâ, sahte para sürerken bir şahıs yakalanmış olur da, paranın hakikaten sahte olup olmadığı tetkik edilmek, fiilin ceza kanununun muaddel 320 inci maddesine temas eder şekilde işlenip işlenmediği, yani süren şahsın paranın sahteliğini bilmiyerek aldıktan ve bunu anladıktan sonra mı sürdüğü veya sürmekle beraber sahteliği yapan da kendisi mi olduğu tahkik olunmak icabedebilir. Bu mevzuda daha birçok misaller göstermek mümkündür.

Her ne kadar lâyihanın aşağıda gelecek 7 inci maddesinde, müddeiumumi işin neticelenmesine lüzum görürse tahkikat yapmak üzere maznunun mahkemeye sevkini yakalandığının ertesi gününe bırakabileceği yazılı ise de, yukarıda misal olarak söylediklerimize benzer hallerde, bu tahkikatın bir günde dahi bitirilmesine çok defa imkân olmadıktan başka, esasen yapılmasına bu suretle müsaade edilen tahkikat, maddeye göre yalnız 1) suçun bu kanunun şumulüne girip girmediği, 2) âmme davasını açmak icap edip etmiyeceği noktalarına taallük edebilecektir. Şu halde eğer ilk bakışta, suç ağır cezalı olmıyan meşhut bir suç ise ve müddeiumumi âmme davasını açmağa lüzum görüyorsa, asıl hâdisenin icabettirebileceği yukarıda işaret edilen ve azçok sürmesi muhtemel bulunan tahkikatı yapmadan ve yapamadan, davayı, hemen duruşması yapılmak üzere, mahkemeye sevketmeğe mecbur olacaktır.

Bu suretle kanunun hükmünün ağır cezalı olmıyan ve faili

yakalanan bütün meşhut cürmlerde mutlaka tatbiki cihetine gidilmesi ve adî usullerle takip ve tahkikini istilzam edecek vaziyetler mevcut olduğu halde müddeiumuminin işi o gün veya en geç ertesi günü mahkemeye sevketmeğe mecbur tutulması, bir çok hallerde dava hiç hazırlanmadan duruşma yapılmak demek olur ki bu, kanunun, meşhut suç faillerini hemen takip edip cezalandırmak ve mevkufiyet müddetini kısaltmak noktalarını da ihtiva eden, ruh ve gayesine tamamen muhalif neticeler doğurur. Çünkü böyle vaziyetlerde müddeiumuminin veya tahkikat hâkimlerinin yapacağı bütün tahkik muamelelerini, araştırmaları, mahkeme yapacak ve yukarıda da bir münasebetle söylendiği üzere, ceza davalarının mümkün olduğu kadar ara verilmeksizin bir celsede bitmesi çok mühim bir esas olduğu ve kanun lâyihasının 12 inci maddesinde dahi bu cihet bilhassa iltizam edilmiş bulunduğu halde, iş talikten talike uğrıyacaktır. Ceza işlerinde sürat çok ehemmiyetli ise de, hakikati meydana çıkarmak, kanun hükümlerini doğru olarak tatbik etmek, elhasıl adaleti temin eylemek daha ehemmiyetli ve asıl gayenin bu olduğunda şüphe yoktur.

Bu düşüncelere nazaran, ağır cezalı olmıyan ve failleri yakalanan meşhut cürmlerden dolayı bu kanunun mutlaka tatbikini müddeiumumiler ve hattâ mahkemeler için mecburî addetmemeli, yakalanan şahsı sorguya çektikten sonra müddeiumumiye bir takdir hakkı vermelidir; iş mahkemeye sevkedildikten sonra mahkemeye de, davanın adî usullere tevfikan takibine ve meselâ önce ilk tahkikat yapılmasına karar vermek salâhiyetini tanımalıdır. Müddeiumuminin bu suretle ihtiyar hakkı olursa, işi tetkik eder, ayrıca tahkik muamelesinin yapılmasını icap ettirmeyecek derecede olgun, delilleri açık ve bariz gördüğü ve bu kanun hükümlerine tevfikan takibat yapılmasının mümkün olacağına kanaat getirdiği takdirde, o gün mahkemeye sevkeyler aksi takdirde, adî ve umumî usullere göre iktiza eden muameleleri yapar.

Yukarıda sözü geçen 1863 tarihli fransız kanunile, italyan Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun "çok seri muhakeme" hakkındaki hükümleri müddeiumumiye bu hususta mutlak takdir hakkı vermişlerdir.

Fransız kanununun 1 inci maddesinde, müddeiumuminin huzuruna getirilen şahsı sorguya çektikten sonra, "icap ediyorsa" hemen mahkemeye sevkedeceğini tasrih etmektedir. "İcap edi-

yorsa,, tabirinin anlattığı veçhile, müddeiumumî, ya bu kanuna tevfikân işi hemen mahkemeye sevk etmek, ya önce ilk tahkikat yapılmasını istemek, yahut ilk tahkikat yapılmaksızın adî usul ile doğrudan doğruya mahkemede davayı açmak salâhiyetini her vakit kullanabilir ¹⁾. Kanun lâyihasının müzakeresi sırasında mazbata muharriri de raporunda müddeiumuminin bu takdir hakkına ayrıca işaret etmiştir ²⁾. Tekrar hatırlatmak icap eder ki, fransız kanunu hemen münhasıran işlenmekte olan veya henüz işlenmiş bulunan meşhut cürmden dolayı yakalananlar hakkında tatbik edilir. Delillerin çok defa açık, kat'î olduğu ve işin hazırlanmış, olgun bulunduğu bu hallerde bile, müddeiumumiye böyle bir salâhiyet verilmiş bulunursa, "meşhut cürm sayılan,, hallerde aynı salâhiyetin lüzumu derecesi bir kat daha kuvvetlenir.

İtalya Kanununun 502 inci maddesinde de, bir suçu meşhuden işlerken yakalanıp huzuruna getirilen kimseyi, müddeiumuminin takibatı lüzumlu gördüğü ve "ayrıca tahkikat,, yapılması zarurî olmadığı takdirde, sorguya çektikten sonra derhal içtima halinde olan mahkemeye "sevkedebileceği,, tasrih edilmek suretile müddeiumiye bir takdir hakkı verilmiştir. Hattâ bu madde, daha ileri giderek: "Aksi takdirde maznunun mevkufiyet halinin ipkasını emrettikten sonra onu, yakalanmasından itibaren beşinci günü geçmemek şartile, en yakın bir celseye sevkeder, bu suretle hareket mümkün olmazsa müddeiumumi adî şekiller dairesinde hareket eder,, demek suretile, tetkikatı uzun sürecek işler için "çok seri muhakeme,, usulünün tatbik edilmeyeceğini anlatmıştır.

Seri muhakeme usulünün tatbik olunup olunmaması hususunda, müddeiumumiden başka, işin sevkedildiği mahkemeye de takdir hakkının tanınması lüzumuna yukarıda işaret etmiştik. Her ne kadar fransız 1863 kanununun tatbikatında, hadise kanunun şümulü veya mahkemenin vazifesi dışında bulunduğu haller haricinde, mahkemenin işten el çekemeyeceği mukarrer ise de, iş mütemmim tahkikatı istilzam ettiği takdirde mahkeme bu tahkikatı kendi azasından birine havale etmektedir ³⁾. İtalya kanunu ise, 504 üncü maddesinde, duruşma bittik-

1) *Garraud, Traité d'Instruction criminelle; C. III, Nu. 957.*

2) *Garraud, Traité d'Instruction criminelle; C. III, Nu. 4, S. 266.*

3) *Garraud, Traité d'Instruction criminelle; C. III, S. 274 a)*

ten sonra, hâkim, ilk tahkikat yapılması suretile hareket olunmasını emredebileceğini ve hattâ duruşmanın başlangıcında dahi davanın "çok seri muhakeme" için aranılan şartları ihtiva etmediğini anlarsa, adî usuller dairesinde takibi zımınında evrakın müddeiumumiliğe tevdiine karar vereceğini tasrih etmiştir.

Elhasıl, yukarıda gösterilen sebepler dolayısıyla, kanunun tatbikine mahal olup olmadığını tayin hususunda gerek müddeiumumiye, gerek - yukarıda söylendiği üzere, zabıtaca doğrudan doğruya sulh mahkemesine götürülecek işlerde - sulh hâkimine ve gerek mahkemeye takdir salâhiyetinin verilmesi, fikrimizce lüzumlu ve lâyihanın 6 ncı maddesile sonraki maddelerinin bu esas dairesinde düzeltilmesi çok temenniye şayandır.

6 ncı maddenin yazılış tarzına ait olmak üzere şunu da ilâve edelim ki, maddenin birinci fıkrasıyla 2 inci fıkrasının birinci kısmında "maznun" kelimesi kullanılmıştır; fikrimizce, âmme davası açılıncıya kadar "maznun" yerine "yakalanan şahıs" demek daha doğrudur.

8 inci madde ile ondan sonraki maddelerde de "suçlu" kelimesi kullanılmıştır; henüz mahkûm olmadan bir kimseye "suçlu" denemeyeceğinden, onun yerine de "maznun" kelimesinin kullanılması muvafık olur.

* * *

Madde 7 — Cümhuriyet müddeiumumisi ; suçun bu kanunun şumulüne girip girmediği veya âmme davasını açmak icap edip etmiyeceği hususlarında işin incelenmesine lüzum görürse bu bakımlardan tahkikat yapmak üzere suçlunun mahkemeye sevkini yakalandığının ertesi gününe bırakabilir.

Yukarıda lâyihanın 6 ncı maddesine ait mütalâalar sırasında bu maddeye de temas edilmişti. Her hangi bir hadisede kanunun tatbikine mahal olup olmadığını tayin hususunda, söylediğimiz veçhile, müddeiumumiye takdir hakkı verildiği halde maddenin ona göre düzeltilmesi ve maddede bahsedilen inceleme ve tahkikatın bu noktaya da taallük edebileceğinin tasrihi icap eder.

Suçlunun mahkemeye sevkini ertesi güne bıraktırmağı is-

tilzam edecek tahkik muameleleri her halde, bir günde yapılabilecek kısa ve kolay tahkik muamelelerinden ibaret olmak lâzım gelir; aksi takdirde bu kanunun tatbikını mümkün kılacak vaziyet mevcut olmayıp işin umumî hükümlere göre takibi iktiza edecektir. İtalya kanunu "çok seri muhakeme,, usulünde değil, hattâ "kısa tahkikat,, usulüne ait hükümleri sırasında ¹⁾ şöyle diyor: "müddeiumumi, bir ehli hibrenin yardımını lüzumlu görür ve kısa ve kolay tetkikat yapılması mevzu bahis olursa yemin ettirdikten sonra o ehli hibreyi -mahkemeye celp talepnamesini vermezden önce raporunu vermek üzere - tayin eder. Ehli hibre tetkikatına lüzum olan bütün diğer hallerde, ilk tahkikatı yapmak üzere, evrakı sorgu hakimine tevdi eyler,,. Görülüyor ki müddeiumuminin yapabileceği, yaptırabileceği tahkik muameleleri çok basit, çok kısa sürecek muamelelerdir.

* * *

Madde 8 — *Suçlu yakalandığı gün mahkemeye sevk edildiği sırada çalışma zamanı bitmiş veya herhangi bir tatil gününe tesadüf etmiş ise Cümhuriyet Müddeiumumisi mahkemeyi hemen çalışmaya davet edebileceği gibi suçlunun sevkini ertesi güne de bırakabilir.*

Şu kadar ki Cümhuriyet Müddeiumumisi tarafından 6 ıncı maddede yazılı sebepten dolayı suçlunun mahkemeye sevkini ertesi güne bırakılmışsa yukarıdaki fıkrada yazılı sebeple de olsa suçlunun mahkemeye sevkini ikinci bir teahhura uğrattılamaz.

Mahkemenin açılma zamanı bitmiş veya bir tatil gününe tesadüf etmiş olduğu takdirde mahkemenin hemen çalışmaya davet olunabilmesi salâhiyeti Fransız sisteminde de mevcut ²⁾ ise de, İtalya usulü bunu kabul etmemiş ve böyle bir halde, yakalanmasından itibaren beş gün zarfında, maznunü en yakın bir celsesinde mahkemeye çıkaracağını tasrih etmiştir ³⁾.

Yukarıda bir münasebetle işaret edildiği veçhile, müddei umumilik gibi mahkemelerin de daima çalışmaya hazır bir vazii-

1) İtalya Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu; mad. 391, fık. 2 ve 3.

2) Fransız 1863 kanunu; madde: 2.

3) İtalyan Ceza Muhakemeleri Usulü kanunu; madde: 502.

yette bulundurulması kanunun, hususile bu maddenin, tatbiki bakımından elzem olmakla, bunun için esaslı tertibat alınması zarurîdir. İki, üç ve hattâ dört gün devam eden bayram tatilleri ve bazan bayramın sonunu takip eden günün pazar olabilmesi dolayısıyla beş güne baliğ olması mümkün bulunan tatiller düşünülecek olursa, sözü geçen tertibatın ehemmiyeti bir kat daha artar.

Maddenin 2 inci fıkrasında, 6 ıncı maddeye bir atıf var ; 7 inci maddeye atıf yapılmak gerektir.

Madde 9 — *Cümhuriyet Müddeiumumisi suçlu hakkında tevkif müzekkeresi verebilir.*

Umumî hükümlere nazaran tevkif müzekkeresi vermek salâhiyeti hâkime ait iken, kanunun mevzuuna giren suçlarda - fransız ve italyan kanunlarında olduğu gibi - müddeiumumiye bu salâhiyetin verilmesi çok doğru ve yerindedir. Bu hususta bir mahzur da tasavvur edilemez ; çünkü müddeiumumi işi o gün ve nihayet ertesi günü mahkemeye verecek, mahkeme de, 12 inci maddeye nazaran, davayı bir celsede neticelendirecektir. Eğer dava bir celsede bitmezse, 10 uncu madde hükmünce, mahkeme maznunun kefaletle veya kefaletsiz tahliyesine karar verebilecektir.

Ancak - 6 ıncı maddeye ait mütalâalarımızın sonlarında işaret ettiğimiz veçhile - bu kanunun tatbikine mahal olup olmadığı tayin hususunda müddeiumumiye takdir salâhiyeti verilir ve müddeiumumi de muayyen bir hadisede bu kanun dairesinde takibi tensip eylerse, münhasıran bu halde tevkif müzekkeresi verebilir. Yoksa eğer işin adı ve umumî usullere göre takibini tercih etmiş olursa kendisinin tevkif salâhiyeti mevcut olamaz; böyle bir işte maznunun tevkifini lüzumlu gördüğü takdirde, Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 125 inci maddesine tefvikan hâkimden karar alması icap eder.

Şu noktayı da ilâve etmek gerektir ki, sulh mahkemesinin bakmağa vazifeli olduğu meşhut cürmlerden dolayı yakalanan şahıs, düşündüğümüz veçhile, zabıta tarafından doğrudan doğruya bu mahkemeye sevk edildiği takdirde, sulh hâkiminin

de tevkif müzekkeresi verebileceğinin maddede tasrih edilmesi yahut, İtalya kanununun sözü geçen 305 inci maddesi gibi, "müddeiumumi ve mahkeme tarafından yapılabileceği tasrih edilen bütün muamelelerin sulh hâkimi tarafından da yapılabilir,, yolunda, umumî bir hükmü havi olarak, kanunun sonlarına ayrıca bir madde ilâvesi muvafık olur.

Madde 10 — *Vazifeli mahkeme Cümhuriyet müddeiumumisi tarafından sevk edilir edilmez başka işlere tercih ederek suçlunun duruşmasına başlar.*

Duruşma bir celsede neticelendirilmeyip te başka güne bırakılacaksa Cümhuriyet Müddeiumumisi tarafından hakkında tevkif müzekkeresi verilmiş olan suçlunun kefaletle veya kefaletsiz tahliyesine mahkemece karar verilir.

Duruşmaya ait olarak tatbik edilecek hükümler lâyiha'nın bu maddesinden itibaren gösterilmektedir. Maddelerin tertip sırası hakkında şöyle bir mülâhazada bulunabilir: Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda olduğu gibi, duruşma hazırlığına ait hükümler, duruşmaya müteallik hükümlerden önce yazılmalıdır. Bunun için şahit ve ehli hibrenin celbinden bahseden 11 inci madde, 10 uncu maddeye takdim edilmeli ve duruşmaya derhal başlanılmasını emredan işbu 10 uncu maddenin birinci fıkrası akabinde, 2 inci fıkra olarak, - duruşmanın bir günde bitirilmemesini ve zaruret halinde yakın bir güne tehir edilebileceğini anlatan - 12 inci madde yazıldıktan sonra, ayrı bir madde olarak da, işbu 10 uncu maddenin 2 inci fıkrasının dercedilmesi çok muvafık olur.

Bununla beraber, lâyihadaki sırayı takip ederek tetkiklerimiz devam edelim :

10 uncu maddenin birinci fıkrasına göre, mahkeme başka işlere tercih ederek duruşmaya başlatacaktır. Gerek bu hüküm ve gerek işin bir celsede bitirilmesi lüzumu hakkındaki hüküm kanunun gayelerinden biri olan sürati temin için sevk edilmiştir ki çok doğru ve yerindedir. Zaten Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 207 inci maddesinin 2 inci fıkrası ile 219 ve 222 inci

maddelerine ve diğer hükümlerine nazaran adî usullere tevfi kan yapılan duruşmalarda bile, bunların bir günde ve ara verilmeksizin bitirilmesi bir esas teşkil etmektedir. Duruşmadan hasıl olan intibalar kaybolmadan işi neticeye bağlamanın, hususile ceza işlerinde, ne kadar önemli olduğu noktasında fazla durmaya mahal yoktur, sanırız. Tatbikatta, çok defa, kanunun bu sarîh hükümlerine riayet edilmemekte olması, davaların iyice hazırlanıp tamamile olgun bir hale getirilmeden mahkemeye sevkediimesinden, bilhassa tebligat işlerinden, bazı şahitlerin de içtimâî ve kanunî vazifelerini idrak ve bunu ciddî telekki etmiyerek davetlere icabette ihmal göstermelerinden ve kanunî müeyyidelerinden korkmamalarından ileri geldiği söylenebilir. Bu sebeplerden dolayı ilk duruşmada neticelenmiyerek talik edilen ve sonraki duruşmalarda yine aynı sebeplerle talikten talika uğrıyan davaların biribiri üzerine yığılması, hususile Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlerde bir mahkemenin duruşma yapılacak davaları sayısının günde otuz, kırka ve hattâ bazan daha fazla bir miktara çıkmasını mucip olmaktadır.

Bu vaziyetin devamı, lâyihanın işbu 10 uncu maddesi hükümlerinin lâyikile tatbikini güçleştirebileceği gibi, meşhuden işlenmiş cürmlere ait duruşmaların tercihen yapılması ve bunların az çok uzayabilmesi keyfiyeti, mahkemenin gündelik listesindeki davaların talikinde ayrıca bir âmil olması ihtimalini doğuracağı için, Ceza Mahkemeleri Usulü Kanununun yukarıda sözü geçen hükümlerinin tamamile tatbikini ve buna engel olan hallerin izalesini mümkün kılacak uygun ve müessir bütün vasıta ve tedbirleri, her ne bahasına olursa olsun, tezelden temin etmek, adaletin hem seri hem de salim bir surette tevzii bakımından, birinci derecede ehemmiyet verilmesi iktiza eden çok lüzumlu bir iştir.

10 uncu maddenin 2 inci fıkrasının 12 inci madden sonra yazılması muvafık olacağı yukarda söylenmişti. Bu fıkranın hükmü çok doğrudur ¹⁾. Ancak sulh mahkemelerinin vazifeli olduğu işlerin zabıtaca doğrudan doğruya bu mahkemelere sevk edilmesi kabul olunduğu takdirde, hâkim tarafından verilecek olan tevkif müzekkeresini ihtiva edecek şekilde fıkrada bir düzeltilme yapılması icap eder.

¹⁾ Fransız 1863 kanunu ; madde : 5.

Madde 11 — *Zabıta, zabıt varakasında tesbit ettiği şahitlerle Cümhuriyet Müddeiumumisi veya mahkemece lüzum görülecek diğer şahitleri ve ehli hibreyi Cümhuriyet Müddeiumumisinin yazılı veya şifahi emri üzerine mahkemede hazır bulundurmağa mecburdur. Bu emir çağırılanlar hakkında zabıtaya, ihzar müzekkeresinde olduğu gibi, zor kullanmak salâhiyetini de verir.*

Duruşma hazırlığına taallük etmesi itibarile 10 uncu maddeden önce yazılması icap eden bu madde, şahitlerle ehli hibenin ne suretle mahkemede hazır bulundurulacağını anlatmaktadır.

a) İbareye göre bu işi zabıta temin edecek ve mahkemeye çağırılanlar hakkında zor kullanmaya da salâhiyetli olacaktır. Fakat zabıta tarafından şahit ve ehli hibreye ne suretle teligat yapılacağı, bu işi görmek için zabıta ile şahitler ve ehli hibre arasındaki münasebetlerin neden ibaret bulunacağı maddede yazılı değildir. Maddede yalnız müddeiumumi ile zabıta arasındaki münasebetlere dair bir işaret vardır ki o da, verilecek emrin yazılı veya şifahi olabilmesidir. Halbuki birincileri daha önemlidir. Maddenin yazılış tarzı, zabıtanın - verilecek haber üzerine kendiliklerinden gelebilecek olan - şahitlerle ehli hibreyi bile toplayıp önüne katarak, mevkıflar gibi mahkemeye getirmesi şeklinde tatbikata çok müsaittir.

Yapılmış olan bir davete icabet etmemiş olmak vaziyetinde bulunmayanlar hakkında ise bu muamele pek ağırdır.

1863 tarihli fransız kanunu, 2inci maddesinde, şahitlerin zabıtanın şifahi davetile çağrılabilceğini ve bunların icabete mecbur bulduklarını, aksi takdirde haklarında celpname üzerine gelmemenin bütün müeyyedeleri - para cezası, ihzar-tatbik olunacağını tasrih etmektedir. İtalyan Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun "çok seri muhakeme,, usulüne ait hükümleri sırasında ve 503 üncü maddesinde, şahitlerin müddeiumumilik marifetile adliye memuru - tebliğ memuru - veya adli zabıta tarafından şifahen dahi davet olunabileceği, müddeiumumi, maznun ve şahsi hak davacısı duruşmaya şahitlerini davetsiz getirebilecekleri yazılıdır.

Görülüyor ki her iki kanuna göre, ilk defa çağırılacak şahitler, zor kullanılmıyarak adî davetle çağrılacaklardır. Umu-

mî usullerden yegâne farkı - iş meşhut suça taallük ettiği ve acele olduğu için - bu davetlerin "şifahî" olabilmesinden ibarettir. Suçta hiç bir methali olmıyan, vaki bir davete icabet etmemiş, kanuna riayetsizlik etmiş olmak gibi bir kusuru bulunmıyan, şahitlik etmek suretile bilâkis sosyeteeye hizmet edecek olan kimselerin, şahit olmak kabahat imiş gibi, ilk çağrılıştta zabıta refakatinde mahkemeye getirilmesi şeklinde tatbikata meydan verilmemesi elzemdir.

Her ne kadar - yukarıda işaret etmiş olduğumuz veçhilememleketimizde bazı şahitlerin vaki davetlere karşı kayıtsızlıkları ve ihmalleri muhakkak ise de, bunlar hakkında - tebligat işleri de daha esaslı surette tanzim edilmek suretile - kanunun havi olduğu müeyyideler - ki, 20 liraya kadar hafif para cezası, bütün masrafların yükletilmesi, ihzar müzekkeresinin kesilmesi gibi, hususile bunlardan para cezasının en yukarı haddi hükmedildiği takdirde, oldukça ağır müeyyidelerdir - mahkemeler tarafından ehemmiyet ve dikkatle tatbik edilir ve sonradan dermeyan edilip çok defa ciddi olmıyan mazeretlerden dolayı af salâhiyetlerinin kullanılmasında imsak olunursa, bazı şahitlerin kayıtsızlıklarının, az zamanda, önüne geçilebilir.

Adî davetle gelmiyecek olan şahitler yüzünden duruşmanın, lâyihanın 12inci maddesine göre, bir iki gün tehirinden doğacak mahzur, her halde şahitlerin ilk çağrılıştta duruşmaya zorla getirilmesinden çıkacak mahzurlar kadar büyük değildir.

Bu düşüncelerden dolayı, müddeiumumi veya mahkemenin lüzum göstereceği şahitlerle ehli hibrenin zabıtaca şifahî olarakta davet edilebileceği ve bu davete icabet etmiyenler hakkında Ceza Muhakemeleri Usulü kanununun 46 ıncı maddesinde yazılı hükümlerin tamamen tatbik olunacağı ve gelmiyenlerin sonraki duruşmaya her halde zorla getirilecekleri yolunda maddenin düzeltilmesi ve davet şifahî olduğu takdirde, imza olunmak suretile, bunun tevsik edileceğine dair bir ibarenin de eklenmesi icap eder.

b) Maddede yalnız müddeiumumi veya mahkemece davetine lüzum görülecek şahit ve ehli hibreden bahsedilmektedir. Halbuki maznunun da dinletebileceği şahit ve ehli hibre bulunabilir. Müdafaa hakkı bakımından bunların da duruşmaya çağırılması elzemdir. Ancak duruşmanın tehir ve talikine mahal vermemek üzere, maznun bunların adlarını ve adreslerini müd-

deiumumi veya sulh hâkimi tarafından yapılacak sorgusu sırasında bildirmelidir.

Bundan başka italyan kanununda olduğu ve zaten umumî hükümlerimizde de mevcut bulunduğu gibi - Ceza Mahkemeleri Kanunu, madde 213, fıkra: 1 - maznunun doğrudan doğruya duruşmaya şahit getirebilmesi salâhiyeti de kabul olunmalıdır.

c) Suçtan zarar görmüş olan şahsa gelince: takibi şikâyete veya davaya bağlı olan meşhut cürümlerin duruşmasına onun dahi çağırılması icap eder. Çünkü Ceza Kanunumuzun 99 uncu maddesine nazaran, davasından vazgeçmesi, kanunda yazılı olmayan hallerde, âmme davasını düşürür.

Lâyhada müşteki veya davacının duruşmaya davet edileceğine dair hiçbir kayıt yoktur; ilâve etmek ve, İtalya kanununda olduğu gibi, onun davetinin de şifahî olabileceğinin yazmak lâzımdır.

Burada bir mesele hatıra gelir: acaba mahkeme şahsî hak davasına da böyle seri muhakeme usulile bakacak mıdır? Fikrimizce bakmamalıdır. Esasen Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuz, mülga Usulü Muhakematı Cezaiye Kanununa nisbetle, Ceza mahkemesinde şahsî hak davasına pek az yer vermiştir. Hattâ müddeiumuminin iştiraki olmaksızın "şahsî dava" usulile takibine müsaade edilen suçlardan doğan şahsî haklara müteallik talep için bile, kanunun 358 inci maddesinin 2 inci fıkrası "zararın vücuduna veya miktarına ait tetkiklerin duruşmanın uzamasını veya hükmün tehirini mucip olacağı anlaşılırsa mahkeme bu cihet hakkında davacının hukuk mahkemesine müracaat edebileceğine karar vererek hükmünü yalnız ceza tayinine hasredebilir" demiştir.

Bu itibarla süratle neticelendirilmesi mültezem olan ve bu kanunun koyduğu usul dairesinde duruşması yapılan meşhut cürmlerde, ceza mahkemesi, şahsî hak davasına bakmamalı, zarar gören, isterse, hukuk mahkemesine müracaat etmelidir. Tattikatta tereddütlere yer vermemek üzere bu cihetin lâyhada tasrih edilmesi faydalı olur.

Madde 12 — *Duruşmanın Mahkemece bir celsede bitirilmesi lâzımdır. Şu kadar ki, kanunî zaruretler dolayısıyla işin bir celsede karara bağlanması mümkün olmazsa duruşma bu imkânsızlığı doğuran noksanların en çabuk vasıtalarla ikmali için lâzım gelen müddet göz önünde tutularak ona göre başka güne tehir edilebilir.*

10 uncu maddenin tetkiki sırasında söylediğimiz veçhile bu madde oraya 2 inci fıkra olarak yazılmalıdır. Diğer taraftan yine yukarıda işaret edildiği üzere, dava hakkında bu kanun hükümlerinin tatbiki lâzım gelip gelmediğini tayin hususunda mahkemeye de bir takdir hakkı verilirse, keyfiyetin bu maddenin 2 inci fıkrasına ilâvesi münasip olur.

* *

Madde 13 — *Maznunun isteği üzerine mahkeme müdafaasını hazırlamak için en çok iki günlük mühlet verebilir.*

Müdafaaya taallük etmesi itibarile çok önemli olan bu maddede, "verebilir," demek suretile mühlet verilme keyfiyetinin mahkeme için ihtiyarî olduğu anlatılıyor. Bu mevzuda hususile faşist fikirlerin tesiri altında olarak, italyan kanununda 503 üncü maddesinin son fıkrasında, "Mahkeme lüzumlu sayıyorsa beş günü geçmemek üzere . . . . mühlet verir," denilmiş ise de, fikrimizce, bu doğru değildir. Müdafaa hakkı mukaddestir, duruşmanın sonunda yapılacak müdafaanın bir kaç gün tehirinde hiç bir mahzur yoktur; çünkü sür'atli takip ve muhakemeyi istilzam eden sebeplerden biri de delillerin kaybolmasıdır. Deliller ise irad edilmiş bulunacaktır.

Müdafaaya çok ehemmiyet vermiş olan fransız 1863 kanununun 4 üncü maddesi, bilhassa bu maksatla, 23 Haziran 1921 tarihli kanunla değiştirilmiştir. Yeni madde şöyledir: "Reis, müdafaasını hazırlamak üzere bir mühlet istemeğe hakkı olduğunu maznuna bildirecektir. Maznun bu salâhiyetinden istifade etmek isterse mahkeme kendisine en az üç günlük bir mühlet verecektir. Reisin tebliği ve maznunun cevabı muhakeme zabıtnamesinde yazılacaktır. Bu madde hükümlerine riayetsizlik hükümün butlanını muciptir.,"

Bu itibarla lâyihamızda “ verebilir „ yerine “ verilir „ demek ve “ en çok „ yerine de “ en az „ kelimeleri konmak muvafık olur.

*
* *

Madde 14 — *Hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm edilen suçluyu mevkuf değilse mahkeme tevkife mecburdur. Ancak mahkeme kararında mahkûmun kefaletle tahliye edilmesine de karar verebilir.*

Mevkuf olmıyan maznun hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olursa mahkeme kendisini tevkife mecbur olacaktır. Bu hususta mahkeme için kat'î bir mecburiyet konulması düşünülmeye değer bir meseledir.

9 Temmuz 1934 tarihli kanun ile değiştirilmiş olan Fransız Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 193 üncü maddesi de mahkûmun mahkemece tevkifine karar verilmesini tecviz etmiş ise de, suçun umumî suçlardan olması ve hükmedilen cezanın en az bir sene hapis cezası bulunması şartlarını koymakla beraber, bu hallerde mahkemeyi tevkife mecbur tutmayıp muhtar bırakmış ve tevkifi münasip gördüğü takdirde bunu mahsus bir kararla ve mucip sebeplerini göstermek suretile yapabileceğini tasrih ettiği gibi, hüküm temyiz edilirse Temyiz Mahkemesinin iki ay içinde karar vermek mecburiyetinde olduğunu da ayrıca kaydetmiştir.

Temyize müracaat üzerine hükmün bozularak mahkûmun beratına veya daha hafif bir ceza ile mahkûmiyetine karar verilmesi ihtimal haricinde olmadığından, on beş, yirmi gün ve hattâ bir iki ay hapis cezasına mahkûm olanların tevkifi keyfiyeti, sonra telâfi edilemeyecek bir muamele olur. Bu sebepten dolayı, kanaatimizce, tevkifin mahkeme için ihtiyarî olması ve bunun, meselâ bir sene hapis gibi, oldukça ağır mahkûmiyetler halinde tecviz edilmesi çok muvafıktır.

Lâyihanın gerek bu ve gerek 10 uncu maddesinde sözü geçen “ kefaletle „ salıverilme kararına matuf bir mülâhaza var ; kefalet miktarını kim tayin edecek ve neresi muameleyi yapacak ? Fikrimizce, miktarını mahkemenin tayin etmesi ve

muamelenin de, yerine göre müddeiumumi veya sulh hâkimi tarafından yapılması icap eder; bu noktalar kanunda yazılırsa iyi olur.

* * *

Madde 15 — *Bu kanuna göre verilecek tevkif kararlarına itiraz edilemez.*

Kanunun gayesine göre bu hüküm yerindedir.

* * *

Madde 16 — *Ceza işlerini gören asliye mahkemesi herhangi bir sebeple çalışmadığı hallerde meşhut suç hakkındaki duruşmayı oranın asliye hukuk işlerine bakan mahkeme görür.*

Sulh mahkemelerinin göreceği meşhut suçların muhakemesini sulh hâhimi bulunmadığı zaman bu işleri Asliye Mahkemesinin görebileceği gibi Asliye Mahkemesinin çalışmadığı zamanlarda bu mahkemeye ait işler Sulh Hâkimleri tarafından da görülebilir.

Mahkemelerin aynı derecede olması itibarile maddenin birinci fıkrası hakkında bir şey denilmezse de, yüksek derecedeki mahkemenin vazifeli olduğu işlerin madun bir mahkemeye gördürülmesi imkânını veren ikinci fıkranın son kısmı, âmme intizamına taallük eden vazifeye ait esasları altüst etmektedir. Kanaatimizce bu hususta bir lüzum ve zaruret de yoktur. Kat'î ihtiyaç halinde, lâyiha'nın yukarıda geçen 8 inci maddesine nazaran, çalışma saati haricinde ve tatil günlerinde de mahkeme çalışmaya davet edileceğinden bu ihtiyacı tatmin etmek kabildir.

Fikrimizce lâyiha'nın bu maddesinin yerine, Hükümetçe tanzim edilen ilk şeklin 14 ve 15 inci maddelerini almak daha doğru olur ¹⁾.

* * *

1) Lâyiha'nın ilk şekline göre :

Madde 14 — Asliye ceza mahkemesi veya hâkimi herhangi bir sebeple çalışmadığı taktirde meşhut cürmün muhakemesi aynı mahalde bulunan asliye hukuk mahkemesi veya hâkimi tarafından görülür. Sulh ceza hâkiminin vazifesini de bu taktirde mahallî sulh hâkimi görür.

Madde 15 — Adliye teşkilâtı mevcut olmıyan kaza merkezlerindeki sulh hâkimleri meşhut cürmlerin asliye maddelerini de görürler.

Madde 17 — *Meşhut suçlarla irtibatı bulunan ve bu mahiyeti haiz bulunmayan başka suçlarla meşhut suçta maddî veya manevî iştirâki olup yakalanmış olan başka suçlular hakkında bu kanun hükümleri tatbik olunur. Ancak aralarında irtibat bulunmadıkça meşhut suç failinin suçlu bulunduğu başka suçlar hakkında bu kanun hükmü tatbik olunmaz.*

Meşhut suç faili olarak yakalananlardan başka şahıslar hakkında da irtibat ve iştirâk sebebiyle bu kanun hükümlerinin tatbiki uzun zamana ihtiyaç gösterirse o şahıslar için Cümhuriyet Müddeiumumiliği veya mahkemece tevkif kararı verilerek yalnız yakalanan meşhut suç faili hakkında takip ve duruşmaya devam edilir.

Meşhut suçlarla başka suçlar arasında irtibat bulunduğu yahut müştereken birkaç kişi tarafından işlenmiş olan meşhut bir suç faillerinin hepsi, suçun işlenmesi akabinde, yakalanamamış olduğu hallerin cümlesinde, bu kanun tatbik edilmiyerek umumî hükümlere göre takibat yapılması daha doğru olacağı kanaatindeyiz. Çünkü kanunun koyduğu süratli takip usulü, ancak derhal hüküm vermiye müsait olacak vaziyetler için düşünülmüştür, sözü geçen hallerin hepsinde böyle bir vaziyet bulunmayacağı hemen hemen muhakkaktır. Bu itibarla maddenin lâ-yihadan büsbütün çıkarılması en kestirme ve en doğru bir muamele olur.

Madde 18 — *Suçlu ve Cümhuriyet Müddeiumumisi suçun bu kanunun şümulüne girmediğini mahkemede iddia edebilir. Mahkeme gerek resen ve gerek bu iddialar üzerine suçun bu kanunun şümulüne girmediğine karar verirse duruşmaya umumî hukumler dairesinde devam eder.*

İddialarının reddine dair olan mahkeme kararını taraflar ancak esas hakkındaki kararlarla birlikte temyiz edebilirler.

Lâ-yihanın bu maddesinde, dermeyan olunacak iddianın veya mahkemece resen nazara alınacak noktanın yalnız " suçun

bu kanun şümulüne girmediğine „ taallük edebileceği yazılıdır. Yukarıda 6, 7, 10 ve 12 inci maddelerin tetkiki sırasında söylendiği üzere, bu kanunun tatbikine mahal olup olmadığını tayin hususunda mahkemeye de bir takdir hakkının verilmesi kabul olunursa, bunun da resen nazara alınacak bir nokta olmak üzere maddeye ilâvesi iktiza eder.

Diğer taraftan birinci fıkrada, “. . . . . mahkeme suçun bu kanunun şümulüne girmediğine karar verirse duruşmaya umumî hükümler dairesinde devam eder „ deniyor. Bu her vakit böyle olmayabilir. Bilfarz bir asliye mahkemesine sevk edilmiş olan meşhut suçun ağır cezalı olduğu anlaşılırsa, mahkeme kanunun şümulüne girmediğine karar verecek ve fakat kendisi umumî hükümler dairesinde duruşmaya devam edemeyecektir. Bu hal-iş, ağır cezalı işlerde yapılması mecburî olan ilk tahkikata sevk olunmak lâzımdır. Bunun gibi suçun, lâiyhanın 5 inci maddesinde yazılı ve istisna edilmiş bulunan suçlardan olduğu ve meselâ takibi izin veya karar alınmasına bağlı bulunduğu anlaşılırsa, mahkeme yine kanunun şümulüne girmediğine karar verecek ise de, umumî hükümler dairesinde duruşmaya devam edemez.

Bu sebepler maddenin düzeltilmesini lüzumlu kılmaktadır.

Bu tetkikin başlangıcında söylediğimiz gibi, lâiyha kanun halini alarak tatbikine başlanmasile beraber memleketimizin adliyesi için yeni bir devre açılmış olacaktır.

Umulan iyi ve hayırlı sonuçların elde edilmesi, kanunun tatbikini kolaylaştıracak vasıta ve tedbirlerin temin edilmesine, adliye ile zabitanın kanunun bütün inceliklerine nüfuz etmekle beraber aralarında mevcudiyetini zarurî kıldığı daha sıkı münasebetlerin daha ahenkli bir surette tanzimine bağlı olduğu muhakkaktır. 28 / Mart / 1936

TAHİR TANER

Ceza Hukuku Ord. Profesörü